

ПРОСВЈЕТА.

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ, ШКОЛУ И ПОУКУ.

УРЕЂУЈЕ Ј. СУНДЕЧИЋ.

СВЕСКА.

Палази почетком сваког мјесеца од 2-2½ табака. — Цијена је у Црној Гори фор. 2; а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а предлаже се шаљу високопрелагној консисторији Митрополије цетињске. — Сва писма и Новине у замијену, шаљу се на уредника у Котор (Cattaro). Писма пак треба да буду франкирани и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе; ма и не било потписа на дописима. — Предлаже се на сву годину или на по године.

ГОДИНА

ОБОДСКА ПРОСЛАВА.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Ободска је прослава, културна прослава; и управ се је као таква свршила.

Доиста је диван догађај забиљежен у повјести јужнога Словенства, да је Црна Гора била прва на словенскоме Југу, у којој је типографија подигнута; а поименице на Ободу.

Славни Гутемберг једва је — да тако рекнемо — штампу пронашао; а већ јој се, до мало година кашње, храм подиже на десној обали, не далеко од извора Црнојевића Ријеке.

Сва је прилика да је првијем оснивачем те печатње био Зеџки Господар Иво Црнојевић, познат у народу нашем под именом Иван-бега; а потом, да му је син Ђорђије и надаље уздржао и поцунуио његову штампарију.

Да је **Иван-бег** оснивач речене штампарије, понај-боље нас о том увјерава народно предање, које је од паса до паса у Црној Гори прелазило, па тако и до нас допрло.

Готово свако се предање у Црној Гори темељи на истини: па се ни ово није могло другчије сачувати и до нас достигнути.

Да је пак **Ђорђије** био оснивачем ободске штампарије: изводе њеки отуда, што је онај „Осмогласник“, који је до нас допрло, печатан **Ђорђевићем** „повелъниемъ“ 1493; али немамо никаква народног предања, да је **Ђорђије** био и први оснивач ободске књигопечатње.

Господар **Иво** преставио је стопо 1490. године; те је опет, поред народног предања, сва прилика, да је он поод **NACIONALNA BIBLIOTEKA** штампарију из Млетака, и по свој прилици, **CRNE GORE ĐURĐEVIĆ** штампарију друге потребитије црквене књигопечатње „**CRNOJEVIĆ**“ био.¹⁾

Ову би околност утврђује савршенство у облику слова, којима је печатан вишеспоменути „Осмогласник“ 1493.; јер се тешко даје вјеровати, да је одма прва штампарија могла достићи до онеке типографске красоте и угледа.

Отуда се види, да је штампарија на Ободу, могла старином превалити и преко 400 година; него, пошто немамо бољег историчног доказа; онда је са свим у реду било, што се је установила година 1893. за четирестољетну прославу тога догађаја од најзнаменитије културне замашитости.

Врло су знамените ријечи изасланика Оксфордске Универсије г. **Козенц Харди-а**, које је изговорио у свом

1) Гледето и мисли да је Ободске штампарије било још 1484.

отпоздраву на поздравницу, која му је била поднесена при великом обједу на Цетињу.

Та бисер-Хардијева слова, рад њихова озбиљног знаменовања не можемо себи одољети, а да их овдје дословно не забиљежимо. Ево их: „Нами у Оксфорду — „вели симпатични и научни професор Харди је — не „може да не пада у очи факат да, кад наш Универ- „ситет није још ни имао типографије, ви сте већ „печатали књиге; усљед чега данас с пуним пра- „вом ви прослављате тај сјајни момент ваше прошло- „сти. Није ли то очевидна гаранција за још сјајнију „будућност вану?...“²⁾

И допста је тако. — Земља која има да издржава тешке и криваве борбе, која се са великом и неукротивим душманима, па да је још објеручке прихваћа један од најквалитетнијих произналазака с цијељи да шири по народу просвјету, и да свој народ утврђује у благословљеним хришћанским истинама; — и земља, која после тога, чува и са пемувенијем јунаштвом брани своју вјеру, слободу и независност: очевидно је давала, а данас још очевидније и фактично даје најбољу гаранцију, да је вриједна најсјајније будућности, којој на сусрет, слава Богу, исполнискијем корацима ступа. —

Говорити о Ободској штампарији, био би смртни грџех не споменути још и славно име оца **Манарја** — оть Черне Гори, — чијом је душом та штампарија живила, и чијом је руком „руководјелисана“ била. Поред славе, која се пристоји Иван-бегу и сину му

2) Док исти Харди изрично вели: „иновемац који се још није навикнуо на српски језик;“ „Il Diritto Croato“ јавља с Цетиња својим читаоцима да је исти Харди отпоздравно поздрављачу „in lingua croata!?...“

Ђорђију ради Ободске печатње: иде равна слава и оцу **Манарију** и свему низу сутрудника у оном светилишту типографске вјештине.

Сад прелазимо на саму прославу, која се је већ божијом помоћу свршила; и управ свршила се тако велељепно, велесјајно и величанствено, да је ни највјештије перо не би могло тачно и пуновјерно описати у свијем њезинијем појединостима и особинама.

Ми остављамо тај посао „Гласу Црногорца,“ па и осталијем, — нашијем и туђијем — пространијим јавнијем гласилама; а само ћемо се ограничити на неколика утиска, која смо у души осјетили, при гледању и разматрању толикијех прерјеткијех и веома усхитљивијех призора, и те свеиће непотиптене радости и дубокога свесрднога весеља.

Ободска свечаност може уприличити некој изванредној сцени, испречастејем премногијем китама лиричкијех епизода. **CRNE GORE ĐURĐE CRNOJEVIĆ**

И без да рекнемо, главни нам је Јунак те епопеје витешки **Кѣаз** и **Господар НИКОЛА I.**: муж — вриједан на перу, као и на сабљи; дичан по уму, као и по срцу; окруњени пјесник и беспорно највећи црногорски владар. — А дупна свијех лирекијех епизода, био је његов свијетли син **Насљедник ДАНИЛО**: — прво крило очевијех крила и преслатка зачина свему Ободском слављу.

Ваљало је бити па виђети у очи свечаног дана (14 јула т. г.) радосно причекивање гостију — коњаника и пјешака, госпoде и сељака — у прекрасно окићену престолиницу, на уласку које стојаше златни на тробојном фестону „Добро дошли,“ — натпис у колико простији, у толико искренији и свесрднији.

Ваљало је бити на виђети, баш пред вечер 13. јула један од најимпониентнијих призора; а поименице, кад је јунак наше епике је кренуо из свога перивоја проз главну улицу, бајно урешенога Цетиња лиснатијем фестонима и безбројнијем заставама, па до свога двора. Као зора узоран, и поносит, као да га је најугледнија римска матрона под пасом носила: ступао је Он, одјевен у пребогатом народном одјелу и окићен књажевскијем знаковима, тако триумфално, као кад су најпоноситији грчки или римски владоци излазили на народне светковине. — За њим се повиле неколике хиљаде пратиоца: све сами цвијет из свакога чина и сталица. Сви сјају разноликијем рухом и накитом; свакоме је на лицу радост по лицу исписан. Наредом и горди онијем орловскијем поносом се брзи по небу вију. — Ко је тај призор, кад се у стању сусрет са својом душом запањен, наводио се је у стању сусрет са својом душом сновјећа и у том тренутку само се је блаженијем осјећао.

Сличан се је епски приказ опет сјутрадан поновио; нешто у друкчијему, али ипак у импониентноме виду: — то јест на даш најглавнијега светковања, кад је горостас наше епике, у друштву с Анђелом свога живота и најмилијом Мајком црногорскога народа, Њезицијем Височанством Књагињом **МИЛЕНОМ** и с два своја крилата сокола, Књажевима **Данилом** и **Мирком**, — пошао у дворску богомољу, да присуствују свечаном парастосу за упокој душа славнијех Зецијех **Господара Ивана** и **Ђорђија**. — Па за тим, кад се опет сваколика свита упутила из дворске кашеле у манастирску цркву, да у побожности духа и срца буде при божанственом обреду освећења водике.

Гледајући ове негледане призоре, уз грување топова при повратку у двор, доиста:

„..... — понесе те
 „Дарка мисо у старину,
 „Још кад оно имадомо
 „Славну своју царевину.
 „Рек' би гледаш Кнез-Лазара,
 „Оно ерпе витезово,
 „Што господу ерпску води
 „Сад са собом на Косово.
 „Тб је призор чарне слике,
 „Чарне наше родне дике,
 „Којој само трага има
 „Још међ' овим кршевима. —“³⁾

Ваљало је најзад бити на виђети, пошто се сумрачило уочи свечаног дена покрај расвјете вароши Цетинџа, ону пусту земљу расвјету свијех врхова околних планина поља, особито околних цетинџскога манастира, не да описати. — Сјаје земља, на којој се додано своје мјесечине. На Јабукама име „ОБОД“ блиста; а на великој пољани испред књажева двора, умјетни ватромети са многоразним фигурама и великом бакљадом: увеличавају споменуту расвјету земље и неба. Народ се свакога спола и стаљина овамо сврвио, да се кроз-ањ протиснути не можеш. Сав је китан и весе). Милозвучне мелодије музике ваздух испуњавају; док се пред лицем самога двора замјењују кола турска и црногорска. Турци подгоричани у својијем бијелијем фистанима ситно поскакују, да их је милина виђети; а Црногорци у своме блистајућем се одјелу, такође колом окрећу и јуначки „орб“ одигравају као сини соколови. Особито је занимиво црмпичко коло. Оба

3) Види „Sundecićeve izabrane pjesmi“ издање „Matice hrvatske“ u Zagrebu 1889.“ на страни 99.

књажева сина хватају се у кола с Турцима и с Црногорцима. Турци припјевају своје пјесме, а Црногорци своје. Сви почимају у славу Бога великога и у здравље Књаза свијетлога и све његове владаочке породице. Чињаше се да слушамо праве „антистрофе“ у старогрчкијем драмама; а међутим бијаше то очевидној доказом каква и колика вјерска слобода влада у Црној Гори. — Књаз је са свијем својијем височанственијем домом на дворском тријему; и поздрављен, одговорио је на поздрав громкијем гласом: „Хвала мојим вјернијем Црногорцима! „Хвала нашијем милијем гостима!...“ У свелицима „Живио!“ није било краја ни конца. — Ријетко и одицајуће ово весеље трајало је до каснога доба ноћи. И савколик овај призор био је предвиђенке реалитетне, с истијем Јунаком на челу, који је у сва срца дубоко заглазио и постао им великијем и неизречивијем омиљем.

Сад нас ево да се мало забавимо, само са два момента бујне лиричке нарави.

Освануло блага и благословено јутро 14. јулија, дан главне прославе. — Између осмога и деветога часа, — пријед но што се пошло на парастос и на освећење воде, о чему смо већ говорили, — млади Насљедник Данило, витак као јела и мио као румена зора, — пошто га бјеше његов височанствени Отац у двору најпре прекрестио и у свијетло чело целивао — упути се са свитом достојанственика у Зецидом. — Ту су сви дични гости сабрани били, и као зрње у пшнику заузимају су савколик простор у платеји. Кад Насљедник међу њих припје, свиколици га обасуше са громовитим „Живио!...“ а он се поше на дворску ложу, и понајприје пружи гостима

на златноме тањиру хљеб и сѐ у знак најсрдачнијега гостопримства, па за тијем изговори језгровиту добродошлицу пуну патриотскога жара и напреднога културнога полета, коју закључи ријечима пунијем српске искрености: „Зато вас опет радосно поздрављам: „добро нам дошли и живили мили гости наши!“ — Ова је бесједа изазивала честа клицања и најубјеђенија одобравања; и на свршетку заносно одушевљени отпоздрав: „Живио Насљедник Данило!... Живио српска дика!... „Живио! Живио!“ За тијем читали су разни изасланици првијех ученијех академија, друштва и завода своје адресе, које су биле љепша једна мимо другу; и свака је са усхићењем изјављивала своја предубока сучуства према Ободској свечаности, и са заносом славила вишњег Данила и његову свечаности с његовом јуначком храброшћу. — Дакако; овај тренутак био је највише најузвишенији лиреки производ, којим се **ЂУРЂЕВИЋ** славно окончао.

Други пак моменат, у којем је постигнут врхунац лиризма, јест госпоцки сабет у варошској балти, гдје су биле баш госпоцки приуротовљене двије богате успоредне трпезе, за којима је сједило близу 800 гости. Трпезе су стојале под вјешто и укусно направљенијем сјеницама, које су биле прекривене лиснатим дубовијем грањем, и окићене развијем заставама. — Около сахата посље подне, сједне у зачеље прве трпезе свијетли Насљедник Данило; а у зачеље друге, његов свијетли брат Мирко — Велики Војвода Зецки. — С Насљедником су два православна Митрополита, један католички Архиепископ, један Владика из Србије и подгорички турски Муф-

тија; па онда под избор други гости — свештена и свјецка лица — сабрани од Казања до Оксфорда и Париза, па од Петрограда, Прага и Београда до Котора. — А с Великијем Војводом — читом дједовом сликом — посједала дели-кѣта војвода и срдарѣ, бригадира и командира, капетана и стјегоноша и осталијех угледијех главара и чиновника; или боље рекавши, кѣта мркијех црногорскијех лавова. — С једне је стране, како видимо: умље и знање; а с друге јунаштво и прегалаштво. Овамо су пера: а онамо сабље. Овамо је ум; а онамо витешко срце... Дивота је тѣ, дивота! — Около деснога стола измјенљивају се наздравице просвјетом цвијећем искићене; док се около лијевога часови пуни хероичке снаге **NACIONALNA** једне и друге трпезе, влада **BIBLIOTEKA** усхићено весеље у потпуној хармонији **CRNE GORE** и духа. — Иза „Славе божјије.“ коју је напио **CRNOJEVIĆ** свештени Митрополит **Митрофан**, — прву је наздравицу напио млади престолонаслѣдник гостима с овијем одушевљенијем ускликом: „Пијем у здравље нашијех милијех „гости, који из далека и из близа похиташе на ову нашу „светковину, да тијем потврде велики значај њезин. Живјели „наши мили гости! Живјели Црногорци!“ — Пресвијетли Прабискуп **Милиновић** одговорио је на ову наздравицу онако, као што доликује његовом лијепом уму и срцу; а како ова, тако су и све друге наздравице и одговори, поздрављани усклицима најживљијех душевнијех осјећаја.

Ко није био па видио: тај не зна себи ни уобразити дивну слику овога јединственога „идила,“ који је у лирици људскога живота сама једина јединица.

— Овај пак „идил“ допрѣ је до свога најузвишенијега врхушца, кад се је међу госте довезао Јунак наше епопеје, госте јуначки освојио и с пуном чашом у руци наздравио **просвјети и науци**. — У овоме тренутку мислио си, да ће пасти небо на земљу од силе клицања „*Живио Књаз Никола!... Живио!...*“

Ова је слава била мимо славе: достојна свакога и најкултурнијега народа. Ту није сметала никоме: ни разлика вјере, ни разлика народности, ни разлика политичкијех пазѡра; да паче, у свој овој слави, није се политика ниђе ни живом показала. Ово је био прави триумф културе. —

Посље обједа била је још једна коња и пјешака и гађање у биљегу из па се је у вечер свршила свечаност овога, вјечног успомене вриједнога дана, са прекраснијем концертном у Зецкоме дому. —

Збром 15-га Јулија упутише се наши драги гости на Црнојевића Ријеку. — Онамо их је достигло и Њег. Височ. нап витешки **Господар**. — Између 8 и 9 сахата опслужен је на Ободу свечани парастос за упокој честитијех душа: оца Макарија и осталијех његовијех сутрудбеника у Ободској штампарији. Парастос је свршио Преосвештени Владика **Никанор Ружичић** у друштву многога свештенства. Иза овога црковнога обреда, сјело је **Њ. Височ.** с преко 200 кћенијех гостијѹ за богату трезу, да се поткријене пријед полазка на ноћините у Подгорицу преко Љешанске нахије. — И овде је било усхићенијех наздравица. Прву је намијенио Преосвештени Владика **Никанор** за здравље **Господарево** и **Црногораца**. — Особито су красне биле наздравице: *Живојина Симића* и проте *Петра Миѡра*, који је с душом пуном заноса и говор-

ничкога жара наздравно витешкој Ријечкој Нахији. — Тад узме чашу напн славом овјенчани Господар, и познатом својом рјечитошћу и језгровитошћу и говорличким патосом: срчано се захвали гостима; те загрливши, себи с десне и с лијеве стране сједећа, два Ријечка Срдаря — *Јовићевића и Кузовца* — ускликне: „Грлећи вас, вјерни служитељи моји, грлим „сву Ријечку Нахију, моју војску „*Муњу сву*“ и „захваљујем ви од свега срца на овако дивном дочеку; Живјела Ријечка Нахија!“... Овако нашијају узносити пјесници — узноситијем јунацима. — После тога, напн је још врли Бочељски капетан, старина *Паво Каменировић*, слози и одлучившег јединству цјелокупнога нашега народа. — *Јан Цеклићанин* одговорио му је са свом заштитом кривошћу из „*Пјесника и Височ*“ сукамјењене српској Боки, — и с тим се још похвали Црногорској слава на Ободу, — слави и похвали Црнојевској слави. — Сазумије се по себи да су све споменуте наздравице налазиле одјека са поздравима и усклицима до неба; а било је и великога пушкарања, све док се гости нијесу удаљили од Ријеке, пошто бијаху кренули у Подгорицу. — **Њ. Височ.** одма иза тога вратило се је на Цетиње.

Свуда куда су пролазили гости од Ријеке до Подгорице: били су са изванредном радошћу сусретани, поздрављани и чапћени, поред припознате најискреније српске гостољубивости. —

Пошто су пак гости стигли у Подгорицу: дочекани су били са неописаним весељем, и сваким су ђаконијама били угошћени, да се никако боље ни славније није могло. — Вечера је била, да је и цара

причекати могла; а расвијета, Кљчкијех висова изнад Подгорице, куд се је задњи крвави рат водио — била је управ величанствена и од веле занимљива значаја. — Евала Подгоричанима, који тако хтјеше и умјеше!... а ми се, и преко наше воље, ради преузанага простора у нашем мјесечнику, морамо ограничити на ово мало ријечи о предивноме дочеку и врлом Подгоричком гостопримству.

Из Подгорице су гости посјетили Дукљу; а сјутрадан славно испраћени, пошли су преко равне и рајевите Зѣте на Плавницу. — Успут су походили ону црквицу на Српској, коју је осветио неумрли Владика **ДАНИЛО I.** — ослијеч славне **Петровићеве** династије; гдје је он од тузда издаји и ухваћен и мучен био, а та љуна од 400 златнијех цекина опет на слободу испустио био. — И ту су гости свесрдно дочекали и угостили су их дебелијем месом печенијем и беранским вином.

Иза тога стигну весели гости на Плавницу, гдје их опет дочека пуна софра блага божијега. Па пошто се поткријене, упуते се преко Скадарскога језера на Ријеку: њеки на пароброду „Даница“, а њеки на лађама, које је „Даница“ за собом вукла. — На том путу походе гости још и мали островчић Старчево и поклоне се гробу војводе *Божидара Вуковића*, који је у самом почетку XVI. вијека штампао у Млецима своје црквене књиге.

Право вели пословица: „Гдје је год радости — ваља да је и жалости...“ Пошто су ни сви гости здрави и весели присијели на Ријеку, једнога им врла и угледна друга уграби немила смрт, усљед сунчанаога удара. Тб је био конисторијални прота

из Котора, пречасни *Петар Миџор*, — свештеник врло вјешт и способан у школкијем и у куријалнијем пословима, много поштовац, и отликовац књажевим и ћесаровим витешким орденима. Он је исте вечери изнешен на Цетиње; и сјутридан (17. јул.), иза врло сјајнога оцјела --- које је Високопреосвештени наш **Митрополит**, уз велики број свештенијех суслужитеља отпојао над посмртнијем покојниковијем остатцима у парохијалној цетињској цркви: — био му је сировод још и сјајнији преко свега Цетиња до Заграбља. У сироводу учествовао је свијетли **Престолонаследник** и велико мноштво гости и варошанâ. — Од Заграбља пак до аустријанске границе према Брајићима, по царској баварској наредби **Њ. Височанства**, носило је и цетињског покојника **200** црногорскијех војника: доиста је ово особита и велика част, која на велику утјеху служи свој покојниковој породици. Била му лака земља! —

Овај немилу догађај, био је узроком, да се програм светковине није завршио онако, као што је утаначено било. — Престава „Балканске Царице,“ по превипшој наредби морала се је одгодити на други дан; а тако исто морало се је одустати и од излета на Ловћен. — Па ни гости није су се разишли до 18., но су многи остали све до 21. јулија, и имали су забаве дневом и вечером: особито у вечер 17. велељепном преставом „Балканске Царице,“ и следеће вечери, прелијепијем концертном чувенога ческога виолинисте *Карбулке*.

Да закључимо. — Мала је Црна гора; али је знала и пак — помоћу хвале достојнијех својијех приређивачкијех одбора, а особито главнога одбора на Цетињу — на најугледнији начин приредити Ободску светковину, и врло ваљано дочекати славне своје госте, гостити их и забављати их; па још и велику позорност из свијета на-се свратити, што најбоље посвједочавају многобројне брзојавне честитке са веле високијех мјеста, од веле угледнијех лица и другијех Црној гори веле пријазнијех пријатеља.

Увјерени смо да је, уз савременичну медаљу, сваки наш гост понио са собом и Црне горе предубоку и вјечиту заслугу — дивљу музичку у Ободске епопеје, и о његовом дјелу — свјежој души лирскијех улога у Ободској прослави. Као што смо најзад увјерени, да је — сваки од тих милијех и незаборавнијех нашијех гости, уз неизгладиву успомену о веселијем данцима, које је у овом орловом гњезду провео — понио још и најдубље освједочење: да је Ободска прослава била — права културна прослава.

УРЕД.

ПЈЕСМА

ПОВОДОМ ОБОДСКЕ ЧЕТИРСТОЉЕТНИЦЕ

ПЈЕВАО Ј. СУНДЕЧИЋ.

У црне ризе Косово пови
 Све српске земље с крви до краја;
 Све штедиштво и борбу — и рно:
 Сломи се, Вучићу, коштаде раја...
 Једино башто, — ал' свето стјење.
 Над које Ловћен изнио тјеме; —
 Проз ропства калез, проз страшни пораз,
 Сачува драге слободе сјеме. —

Орлови тијех врлетних крила
 Пуни прегнућа — крви не штеде;
 Боре се дугом вјековном борбом
 Противу сваке напасне бјѣде....
 Боре се, боре: — и свеђ из борбе
 С побједом свом се поврћу гњезду:
 И своје среће гледају вазда
 На плавом небу свјетлију звјезду.

И држе вјеру, као аманет
 Праћедски предан њиховој груди,
 Да их та̄ вјера — славна и спасна —
 На лавску храброст соколи, буди;
 Да под крсташом барјаком они
 Не стрекну срцем, ни клону вољом,
 Пред поплавицом и рџом војске
 Од сваке војске ондашње бољом. —

Зѣта — најљепши алем у круни
 Велич'ја српског и српства власти,
 Колѣна Зѣта — немца првог,
 Преглава српства, части;...
 Зѣта — база раскопаној миља,
 Дивна ка' Богом саздани Едем,
 Поносна Дукљом, Златицом горда,
 Заплећа српског најтврђи бедем:

Паде и Зѣта,... и Жабљак паде:
 Соколић сѣви на кршну брјегу;
 И све што српским гласи се гласом
 Усовна роштва осјети стѣгу....

Иван-бег врли Господар Зѣте
 Примаче прјѣсто к Ловћену ближе,
 Куда се мајке природе замак
 Тврђи уз тврђи испиње, диже.

А Обод — као предстража свима
 Дубе уз Рјѣке обалу десну:
 Премален градић; — ал' вазда справан
 Душманску сусрет навалу бјѣсну. —
 Тѹ Црнојевић држа се доста:
 Споборник храбар вјере, слободе;
 Држа се као лав неустрашив
 У'наке тешке јуначке згоде.

На свјѣт највећи културни појав
 Гутенберг стопо обрео б
 И човјечанство правим његовим
 Појава ства присутни
 Ал' ма'ло прошло, — у'нак његовом
 Храм први игамти већ дига Иво
 На овом голлом свештеном вѣсу,
 Да б'лјесак шири, ка сунце живо!

И буде чврстим стожером вјери
 У' благовјести божије рјѣчи,
 Којом се умна разгони тмуша
 И сваки бетег душевни дјѣчи;
 И буде људском умљу и знању
 Најлакше крило њихова лѣта,
 Које их носи у' накрст земље
 До у' најдаљи угао свјѣта. —

Од тада пуна четири вјѣка
 Протекла дослеи, — на томе храму
 Једва се овде још данас држи
 По који цигли камчић на каму....
 Ал' крши ови, пресвети крши,
 Носе нас духом у доба она,
 Да се ми збожно и с удивљењем
 Сјећамо тог њи милог Сиона:

На њице земљи да попадамо,
 И сваки њиљак и брѣгу прли
 Пољудцима жадинам да несливамо,
 Ка' символ слави и неумрли;
 А онда врелим дугосвјетим лезином
 Спојмо с црквом молитве вруће,
 Молитве дивне, молитве пуне
 Божанствености за умируће.

Тѣ оснивачу **Ивану** славном
 И трудбеницим у овом храму,
 Дигнуту на част Просвјети часној
 У светој цјѣли и свету пламу,
 Кликнимо из дна утроба наших.
 „Вјечна ви памјат! — блажене сјѣни;
 „Очеви слатки! — лака ви земља;
 „Јер сте ви понос наш драгоцјѣни!...

„Док циглог Срба на свјету бидне,
 „Спомен ће живљет ваших имена,
 „Предаваће их ђед унучади
 „Све до најдаљих људских времена:
 „Те ће ви понос вјечито цвасти;
 „Те ће ви слава вјечно се орит,
 „И лљча ваша пред цјелим свјетом
 „Вјечно ће блистат и живо горит. —“

Ободе драги! храмчићу златни!...
 Чујеш тај усклик што гласи глас,
 Што данас како пролази кроз
 Из сваког харина срца и грла?!...
 Дѐ се па радост и ти...
 И тебе њиви повјест у ведрју;
 И ти ћеш остат на увјек зрачан,
 Ка' зрачна звјезда на небу ведрју!

Дѐ и брјег сваки у Црној Гори
 Имаде су чим пред свијет стаџи,
 И свјету доказ позорја крвна
 Шл' њеког чина витешког даџи;
 Ал' ти се свјету Обода кажен
 Ка' светилиште веље вјештине,
 Пред чијом диком, многа и многа
 Дика, ка' магла пред сунцем гине....

Слава!... о брјѣже ловором вјенчан!
 Виши по гласу — нег ли по стасу:
 Док тече сунца твоја ће дика
 Прелазит код нас од паса к пасу!...
 Слава!... о брјѣже, именованог се
 Домаћа повјест чаровно кити;
 Што будеш к дубљој старости стиза':
 Тим ћеш нѣ виши дивотник бити!...

Слава!... ох, Слава! — још теби **Књаже**,
 Љубимче вељи сродних нѣ вилâ,
 Који си овом велебом слављу
 Улици **Национална** званично званично...
 И **Великотржском** Осколу сивом,
 Орлу **CRNOGORSKORUDJE**
 Што овом ширу, **CRNOJEVIĆ**,
 Вићу до неба знамен и дику! —

Па здраво и ви честити гости
 Дошли у ово крпевâ море,
 Да зачините посјетом својом
 Данашње славље јуначке горе!...
 Здравом нам дошли — здравије пошли,
 О мили гости!... с вјером у грѹди:
 Да крај слободе, — просвјете зора
 И Црној Гори прекрасно рѹди! —

Цетиње. У јулију 1893.

ЦРКВА И ПОЗОРИШТЕ.

Написао

Том. А. Братић сврш. богослов.

(Свршетак.)

Римска драма, као готово и све гране римске књижевности, нема самосталног развитка, него је вјерно копирана јелинска драма. Та копија тако је вјерна јелинском оргиналу да су римски драматичари узимали чак и предмете из јелинског живота за своје драме. Јелада је у то вријеме била диктатор у просвјети свој тада познатој Европи, као што је данас Француска и Париз у помодним и многим другијем стварима.

Карактеристично је шта вели женијални римски тејети Хорацијо у погледу на Рим: „Побјеђена Јелада освојила је гордог побједника, унесавши умјетност у необразовани Лацијум“¹⁸⁾. Од пјесника нема већег патриоте, па ето и он — отворено каже да су просвјету примили од Грка. Римска драма рађена по угледу на грчку мора имати у првобитном облику тип религиозности. Она се образовала, као и грчка, из пјесама које су пјеване на богослужбама приликом свечаности. Из тих пјесама, које су пјевали у хору арвалски свештеници најприје је до драмског облика доћерала: митичка игра, а тако исто имали су драмски облик и неке: импровизиције међу којима је једна врста „*carmina fescennina*“

била врло неморална. Од свих импровизиција до највишег су угледа дошли: ателани, нека врста мимичке игре са драмским обликом. Али ове су све биле ситнице и Римљани су тек добили јасан појам о правој драми са пјесником Л. Андроником и Е. Невијем, (први рођ. око 268, а други око 235. пр. хр.) који су писали драме и трагедије по грчким трагедијама. Тако су радили и други римски пјесници, немогући се никад ослободити од имитације грчким трагичарима, све до Публ. Теренција, коме је пошло за руком да се до краја ослободи имитације, али не са њим. Тако је и на даље остала римска драма у слабом развоју, дочим је епско и лирско пјесништво најљепше цвјетало. И то исто било је достигло свој врх у Језевију.

Узрок са кога се драма у Римљана није могла попети до висине до које се испела лирика и епика, ја не знам ће би нашли, ако не у томе, што су Римљани били од природе груби и невоспитани, па нијесу могли ни схватити важност драме као Грци. То је врло могућна чињеница, која се још боље потврђује кад се узме на ум и то: да су Римљани били управо занешени за освајањем и грабежом, па су више на то пазили него ли на умјетност.¹⁹⁾ Драма

19) Има једно мјесто у „Енциди“ Вирилијејеве, које каже да је сва умјетност Римљана у власти и заповједништву над другим народима; ево тих ријечи: „*Tu regere imperio popules, Romane memento! Hæc tibi erunt artes: pacisque inpenerè morem, Parcere subjectis et debellare superbos.*“

18) *Epistolæ II*, стр. 156—157.

није могла годити Римљанима ни са тога разлога што је цијелъ драме да искорјењује порок и казни неправедност, а они су били веома одани пороку и њихови су племићи, били врло неправедни наспрам простог еталежа.

Поврх свега тога, што је драма дошла до тако слаба успјеха, ми би се ипак задовољили да је остала на томе, али она поче тако нагло онадати да јој се за вријеме цара (доба царева у римској историји рачуна се од 30 г. пр. Хр. па до 375. по Христу,) нема ни трага. Сад мјесто глумаца излазе на позорницу Гладииатори да се боре са дивљим звјеровима,²⁰⁾ и раскалашни римски народ налази насладу гледајући како се пролијева крв човјечија. Последни римски владари (Нерон, Калигула, Клаудије и Нерон са безобразлуком и неисказаним неморалнијем живљењем предначе свему народу и примјером га уче на зло.

У тако несретнијем владарима народ није гледао људе, који ће га водити добру, него је гледао заблуђеле грјешнике, за то под њиховом владом пропада све оно што је добро и племенито, а избија на површину свако зло и саблазан. —

Сад смо готови са драмом прије хришћанства и мислим да

20) Гладииатори су људи (робови) добре физичке конструкције, које су Римљани довели у театор (позориште) приликом светковина, да се боре са гладним лавовима и тигровима. На капуанског вјешалишта 73 г. пр. Хр. утукло је 70 гладииатора са 70.000 робова, који су после водили жесток рат са Римљанима.

је сваком јасно, да је дотле драма била тијесно везана са црквом и службом божијом из које се управо и развила. Шта више има примјера ће су незнабожачки свештеници у свештеничком орнату играли улоге глумаца. У даљем писању ове компликације изнијећемо развитак драме у Хришћанству и наћићемо разлог са кога су издане већ поменуће црквене одребе. —

Хришћанство, као Богом дарована религија којом ће се спасти човјечанство од моралног банкротства и пропасти, ишло је на то да уништи све оно што људима било штетно како по душу тако и по тијело. Наравно да одмах у своме почетку оно се могло потпуно развити и цио круг дјелатности хришћанства, нити се могло исказати мало исказати. Апостолима и првијем проповједницима слова божијег била је главна задаћа да посију сјеме свете науке Христове и рашире је по свијету, а оставили су својим пријемницима да они на основу онога што су Христос и Апостоли у кратко казали, опширно развију и протумаче.

Између многих ствари што су у почетку хришћанства свијет квариле било је и позориште, али ми у св. писму не налазимо ништа против тога, јамачно за то што драмске умјетности и позоришта у правоме смислу, није тада ни било, а на позоришне борбе гладииатора са звјеровима, знаци су да хришћани неће ни ићи, а тим прије

што су и хришћане доводили на те преставе и давали их звјеровима да их растргну. Било је на позорници и таквих сцена да су људи на њој спаљивани, само да се што више задовољи покварено срце гледалаца. Пошто је хришћанство мало више слободило за вријеме цара Константина и пошто су престале гладијаторске борбе, позориште је добило мало другачији облик, те су га и отијенији хришћани почели похађати. Али и ако је добило другачији облик опет је задржало нешто покварености, јер је ту било врло раскалашних сцена. За вријеме цара Јустинијана позориште је допрло до још веће покварености, јер је било случајева да су глумице морале голу голцате изићи на сцену и изграти своје улоге.²² Пошто се види било врло саблажњиво и хришћанство није могло трпјети да се то ради, за то су издате оне саборске забране против похађања позоришта, јер збиља није се слагало са човјечијим достојанством да се ужива у тако грешним стварима. Свети оци, као вјерни чувари вјере, морали су се дићи на тако неморалну установу као што је било позориште у IV, V, и VI вијеку, и гледати да је сруше, али су за то постарали се да на основу цркве развију другу драму, која би храбрила народ у вјери и чувала га од рђавштине. За то одмах у почетку друге половине IV вијека налазимо чисто хришћанску драму „Хри-

стос страдалац“ (Χριστός πάσχων), коју је написао Григорије Назијанзин (рођ. 328. ум. 391.²²) После мало по мало све се већма развијала драмска умјетност у духу хришћанском. Предмети за то узимани су већином из живота Христова или у опће из св. Писма. Лијепо за то вели један западни писац свештеничког реда: „Службом је начинила црква у служби умјетничко дјело.“ Развитак хришћанске драме није потпуно самосталан, јер и у тој има имитације старој драми, али у малој мјери. У IV. и V. вијеку развитак хришћанске драме био је таког облика да се она и даље су представљале јавно у театрима, него су драме писане за кућу да их дјеца сама у школама читају а приликом свечаних представљају. Од тога времена се драма до потпуног облика и почела се представљати јавно по театрима, али све под окриљем цркве.²³ Уз црквену драму развијала се још једна врста лакрдијашке драме, која је била гола имитација римскијех мимичких игара. То је била ужасно безобразна драма и била се развила по цијелом западу само под разнијем именима.²⁴) Хришћанство је виђело доста труда док је побједило те раскалашне позоришне дружине и цијелокупну драму заођело у религиозно рухо.

22) Analekten der mittel-und neugriech. Literatur

23) Theater und Kirche von Alt. изд. 1816 г.

24) У Француској су се звали: Jongleurs (жонглери) у Шпанији: Joglar (оглари) а у Енглеској минстрели.

Најстарија хришћанска представа нађена је у Сен-Галској манастирској библиотеци у рукопису у коме се вели да је та драма у истом манастиру представљана ²⁵.)

Из поменутог рукописа види се да је то била нека ускршња представа, која се о Ускресу представљала. Садржај јој је: Три калуђера обучени у женско рухо иду да траже тијело Христово и помажу га мирисавим уљем, као што су ишле и мирносице. На гробу им се јавља један и каже им да је Спаситељ воскреснуо, као што је и анђел јавио мирносицама и т. д. Калуђери су пјевали она мјеста из св. Писма, која о томе говоре, играјући своје уљемске и кршњих представа. **NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE** још и Божићне представе, које су представљане на дан Рођења Христова. Останци тих старих „Божићних игара“ мислим да су наш данашњи „Вертеп“ кратка представница драмског облика, коју школека дјеца представљају на Божић. У ту представу улази више особа, које имају и своје орације; ту је: цар Ирод, Пастир, Катана и Источни волеви (мудраци. 3 на броју) и т. д. ²⁶.)

Ускршње и Божићне представе су најстарији облик хриш-

ћанске драме, из којих су се после у средњем вијеку особито на западу развиле: мистерије или тајанствене игре, које су се већином по црквама представљале. Оне су се звале различито, према државама као: „духовним играма“ (Comedie spirituali), „аутима“ (Autos), „чудесним играма“ (Miracle-plays) и т. д. у почетку те су представе биле просте и кратке, али су се после јако развиле и позоришне декорације и друге потребне ствари, нијесу се могле смјестити у цркве, зато су се почеле бине градити за те мистерије. У XV. вијек спада цвијет духовних игара, и тада су оне биле тако велике да је представа такве едне игре трајала више дана и неђеља а потребне ствари **DURĐE CRNOJEVIC** нијесу се могле смјестити на једну бину него је све то обухваћало читаве улице. То је лако вјероватно када се узме у обзир да је у те игре улазило више од стотине лица, јер је у једну таку игру узимано све од створења свијета па до ускрешња Христова, да се свијету прикаже. ²⁷.) Овај силни материјал није црква могла држати вас у својим рукама нити све улоге дати духовним лицима да их приказују, него су се у то морали и свјетовњаци узимати, који после и сами почеше пра-

25) Оп. Истор. Књиж. Ј. Шера књига II. стр. 23.

26) Мало опширнији чланак о „Вертепу“ види у „Босан-Херцегов. Источнику“ свеска XI. и XII. г. 1891. стр. 447—452. и у „Савезу“ приповј. М. Шапчанина. — Чланак у „Источнику“ површно је написан и није добар. Човјек кад се одважи да што пише треба да скупи довољно грађе за то, а г. писац поменутог чланка није знао ни за „Санала.“ у коме има подоста о „Вертепу.“

27) У г. 1380-ој за вријеме франц. краља Карла VI. представљана је једна мистерија која је имала 23. дугачка чина, а г. 1409 у Скинерсвелу (Енглеска) трајала је представа осам дана и представљало се све од створења свијета па до страшног суда. Ко је очима јавио сву преставу добијао је по западном обичају опроштење грјехова за 1000 год.

вити преставе и драме писати, али опет у духу црквеном.

У посљедњој деценији XIV. вијека, одвоји се од мистерије једна врста драме, коју назваше: „моралитети“ (*moralitates*), а то су биле моралне приповјетке драматоване и за преставу удешене.²⁸⁾ Та је врста драме, која се најбоље допала народу и највише се раширила по западној Европи, али то је уједно био и посљедњи облик драмски, коме је црква био главни предмет, јер одмах у XV. вијеку налазимо неке комичне лакрдије, којима је предмет узиман из народног живота француског. И ово неби дугог вијека јер већ у XVI. вијеку јавља се нова пјесничка школа, која и драму узме да је подвргне учесвој критици и, као бајбл. подјели цркве. —

И у Енглеској су моралитети (тамо назвати *Moral-plays*) били посљедња драма црквена, јер њих већ „poeta laureatus“ Хендрика VIII. Скелтон, изводи из области црквене, а узима за предмет, догађаје из народног живота. Посље се то чинило све више док се од чисто црквене драме не начини умјетна народна драма са правим драмским

28). И мистерије су често пута долазиле до инкалдовног лакрдијашења, зато је папа Инокентије III. (Ово је онај исти папа што је гледајући, шта су „кретоносци“ починили у Цариграду од хришћанских светиња, рекао оне карактеристичне ријечи за латине: „Quomodo enim Graecorum ecclesia quantumcumque afflictionibus...“ etcet.) 1210. издао народбу у којој забрањује свјештеним лицима ићи на преставе тих мистерија ма ће се оне представљале.

обликом, коју је Шекспир усавршио до класичности.

Мистерије су до најгоре покварености доспјеле у Италији, јер Талијани, већ по својој природи одани су лакрдијашењу, па су то хтјели унијети у црквене игре, што им је донекле и испало за руком, као што нам свједочи већ поменута забрана Инокентије III. да свештеници не иду на преставе мистерија.

Посље је талијанска црквена драма подлегла ученој теорији и из ње се мало по мало развила данашња драма. Од старог драм. облика за најдаље се развила инпровизаторска комедија, која се зове: „*commedia dell' arte*“, али и она посље дуге борбе са научном драмом, мораде подлети.

Духовне игре као да су најбоље среће биле у Њемачкој, јер их ту за најдаље видимо. Истина, не може се рећи да су се у свој Њемачкој одржале, али јесу мјестимично. У Гминду оне су се престале представљати тек у Априлу 1803. г., а у Обермергџу (у Баварској) и данас се представљају ускршње мистерије на позорници која је за то удешена²⁹⁾. У другијем мјестима Њемачке, а особито у Нирнбергу брзо су се ускршње мистерије претвориле у „Покладне игре“, које су носиле на себи више свјетовни тип, јер су им за предмет узимане свакојаке вра-

29) Das Passionsspiel im Oberanmergau von Devrient.

голије.³⁰⁾ После реформације те су „Покладне игре“ доћерале тако далеко да су се с њима исмијавали: папе и све западно свештенство, а то значи да су се са свијем отресле црквеног титоретва. Мало касније одвојише драму са свијем од цркве: Р. Фришлин, Сакс, Аирер и др. и дадоше јој научан облик. Тако се на цијелом западу одвојила драма од цркве, са којом је, као што смо виђели, у најгјешњој вези стајала.

На истоку није било тако, а особито пошто се западна црква одвојила од источне, јер источна православна црква, вјерна првобитним својим одредбама вазда се клонила да се не одвоји од осталих, и се с њима косило. У осталом, народима православне вјере, вјерло је рано пала у државној да постану плијен дивљих Османлија, те се драмска умјетност није код њих могла ни развити. Данас, када већ нема насиља и када смо добили слободу, бар, у колико се то просвјете тиче, драмска умјетност прилично се код нас развија али у њој нема ништа, што би било противно религији, и као што је то на западу. Она се развија код нас у народном духу, а наш је народ чисто религиозан, по томе оне црквене одредбе не би се могле односити на наша позоришта, јер она и ако нијесу у тијесној вези са црквом као што су некад била, нијесу тако ни растављена,

као што су била у почетку хришћанства, а и данас на западу.

СЕДАМ ТАЈНА НОВОГА ЗАВЈЕТА.

С рускога превео М. М.

VI Тајна брака.

Учење Црквено-Отачко у прва три вијека Хришћанства.

Међу тијем древно-Црквено-Отачко учење и практика показују, да је у самој дјелу, још из древности постајало свештенодјејство брака, и то такво свештенодјејство, преко кога се брачним особама предавала благодат Божја.

Али поред свега тога, ми смо дужни примјетити, да на првоме погледу не наодимо правијех и узрока за ово свештенодјејство, а то по свој прилици зато, што још тада није ваљда било случајева, који би дали били повода за објасњење тога; по у течају времена такви докази постали су све јаснији и пунији.

Тако св. Игњатије Богоносец, у своме писму к Поликарпу, дајући такве напутке, о узajамним обвезама супруга, само понавља мисли апостола Павла: „Сестрама мојима напомињи, да би оне биле задовољне са својима сажителјима и по тијелу и по духу; једнако и браћи мојој именом Исуса Христа заповједај да би они љубили своје сажителнице, као Господ Цркву.“ К овоме Игњатије додаје и сљедеће доста значајно правило.

³⁰⁾ Fastnachtspiele aus dem 15. Jahrhundert. von A. Keller IV. књиге. изд. 1853.

односно закључења бракова: „Онима, који желе, да се женѐ и удају нужно је, да закључе брак са знањем Епископа, да би брак био у Господу, а не по похоти. — Све нека буде у славу Господњу.“ Одавде посве јасно и без сваке сумње излази то, да је испочетка у Хришћанској цркви, закључење брачних свеза сасвим подлежало знању црквених Јерарха, тако, да без њихова знања или сагласија, није се могао свршити ниједан Хришћански брак. Осим тога израза: „да би брак био у Господу, а не по похоти, и све нека буде у славу Господњу,“ св. Игњатије наравно приводи к тој мисли, да су брачни дужни били обраћати се к Епископу, не ради похоте, него само сагласија, него и да се то само молитвенога благослова како би њихов брак добио тако високо-религиозни карактер, и дубоко наравствено значење.

Још један из Апостолски мужевâ, по имену Св. Јермо, дотакао се брака, и то само једнијем приватнијем поводом, које је питање у томе смислу к њему било управљено: „Ако муж или жена умре, и које од њих ступи у брак, гријешили такво, кад то учини“? Са тијем питањем он се обратио к Пастиру, и од њега добио овакви одговор: „Не гријеши, али кад би остао ван брака, бољу би славу нашао код Господа“. Из овога види се, како то, да у апостолскоме времену други брак није био сматран за гријех; тако и то, да су слична брачна

питања припадала суду и ријешењу црквеноме, а не власти ванцрквеној.

Оно чему су сагласно учењу Христову, строго дужни били сљедовати, и чему су заиста и сљедовали, они хришћани, који су, у то вријеме у брак ступали, св. Јустин признаје законом Божијим; но напротив оно, чему су овоме противно сљедовали безбожници допуштавајући брачне свезе греховнога својетва, назива законом људскијем. Но он на жалост не говори, јасно и подробно о поменутоме закону Божему, као ни о противостављеноме њим истијем закону људском.

Оно ријечих Јустинијанових, које је он изрекао, пошто је представио и живописно насликао брачне свезе, које се код хришћана сматрају законима, је: „у нашег учителя считају се грѣшницима совершающе вторые браки, по закону чловѣческому, равно какъ и взирающе на жену съ похотствомъ.“ Тешко је овде управо казати, што је Јустин разумјевао под вторима браковима. По мишлењу њекијех, као н. пр. Марана, могу се овде разумјети, не втори бракови, него сажителство са двјема супругама или двоженство. Други пак, као Отто разумјева вторе, после развода бракове, који су били разведени по римским законима. Но у свакоме случају, по све је овде важно то, што се закону људскоме односно бракова противуоставља закон Божији, као такви, коме су дужни и обвезани били сље-

довати, и коме су у самоме дјелу и сљедовали хришћани.

И ако се св. Иринеј није управо дотицао брака, као црквенога свештенодјеиства, но ништа мање, ми код њега опет налазимо, ако и мимогредно, али довољно јасно у томе питању казивање. Тако обличавајући гностике зато, што су једни између њих, као Сатурнин са својима посљедоватељима понижавали брак, сматрајући га по самој битности његовој злом; а други пак валентијани, који и премда су по видимоме и поштовали брак, као религиозно тајанство, но ништа мање унижавали су га и обарали својим развратом. Одностијаша, који су жељели чим било прикрити и оправдати своју бестидну срамоту, између њих, он говори сљедеће: „они сматрају на нас, као да се ми страхом Божијим чувамо од гријешења чак мишљу и ријечју, по томе држе нас невјештима, као да ништа незнамо, а сами себе преузносе и називају савршенима и изабранијем сјеменом. — О нама говоре, да ми добивамо благодат, само у ползовање, по чему, као да се она и одузима од нас; а о себи мисле, да они имају благодат, као неку собственост, добивену одозго од неизреченога и неизмјернога (сопряженія) сајуза... По томе говоре, да им је потреба свагда упражњавати се у тајинству (сопряженія) брачнога савеза... Они тврде, да је Апостол Павле, дао напутак, за брачну везу унутра Плироне,

казавши то средством, једнога настављења, да је храна о брачној вези у овоме животу: — тајна сја велика, — ја говорим — рекао је — у смислу одношења Христова к цркви.“ Из овога мјеста увиђа се, како то да су једни између гностика, крајње злоупотребљавајући са Хришћанским тајинством брака и учењем о њему Ап. Павла замишљали: да им се у самима њиховима безреднима сопрежењама непрекидно и неоскудно подаје благодат, која по томе саставља неодузимљиву од њих собственост; тако и то да се против по вјеровању цркве благодат онима, који у брак ступају, преподавала ради самога ползовања брачном везом. Ова околност, даје нам прилику, да можемо до увјерења, да је у апостолу Павлу особито свештенодјеиство, преко кога је брачницима преподавана благодат Божија.

Особиту пак пажњу заслужује учење Тертулијаново о браку, као црквеноме тајинству, и то, како по својој јасноћи и одређености, тако и по својој срајнителној пуноћи и опширности. Он, признавајући у хришћанскоме браку, то његово превосходство, у срајњењу са јеретичкима браковима, што хришћански брак саставља тајинство тијем, што собом представља образ тајинствене свезе Христове с црквом, истодобно с тијем учи, како о необходимости преподавања, тако и о самоме преподавању ступајућима у брак осо-

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

DURĐE
CRNOJEVIĆ

бите освећавајуће благодати, како би њихова брачна сюза постала оно, што је дужна да буде, у смислу његовога преузвишенога идеала — сзве Христове с црквом. Тако дајући савјет својој супруги, да у случају смрти његове, по примјеру призваних к светоме животу свештенослужитеља не ступи у други брак, но у случају томе и небранећи јој то, он при томе како од ње тако и од свакога другога, који жели ступити у други брак захтјева, да би у такви брак ступали, не иначе, него у Господу. Објасњавајући ријечи Апостола: „точнио Господ“ у томе смислу, да се има ступати у брак, не другачије, него само са хришћанком и Библијом у погледу на оно неподразумјење, по којему Апостол, по обраћењу у хришћанство једнога из супруга незнабожаца, није им брак признао надлежним за распуст, него сматрајући га истинијем и освећенијем, ево што он овијем поводом говори: „Ако се по писаноме, они, који се затеку вјетром у јазичничкоме браку, не признају за оскверњене по томе, што се једнијем од супруга освећава други, то нема сумње, да они, који су освећени пређе брака, кад би се сајединили са туђијем тијелом, неће га моћи осветити, као незатечено у вријеме освећења. Јер благодат Божија освећава само оно, што находи. Оно, што не може бити освећено, то је нечисто, а што је нечисто, то нема ништа обћега

са светињом, осим само то, да га собом оскверни и погуби. Могу ли по томе, они, такве брачне уговоре представити пред судом Господњим? И можемо ли ми признати такви закључени брак пред законом?

Из овога мјеста није тешко увиђети, да је по мишлењу Тертулијанову освећавајућа благодат крштења толико велика и широка, да савршено освећава онога, који се крсти по души и по тијелу, и по томе освећава собом и брачну његову сvezу, кад се у таквоме стању он находи. Но освећавајући таквим начином онога, који се крсти, она не простира своје освећивајуће дјелство на његов још не постоећи брачни положај, ка којему има бити однесено и брачно састојање, кад би он, само после крштења зажелио ступити у брак. По томе, ради освећења брака, после крштења, необходимо је нужна, особита, разликујућа се од благодати крштења, благодат, која се брачницима при вјенчању у цркви предаје. Но ради получења овакве, они, који се имају бракосочетати, ваља да буду хришћани, а не један од њих хришћанин, а други јазичник; јер мјешовити брачници немају право, да своје брачне договоре, представљају пред судом Господњим, и по томе њихов брак не може бити закључен по закону.

У каквоме се црквеноме свештенодјелству по Тертулијану, онима Хришћанима, који се бракосочетављују предаје освећава-

јућа их благодат? Ево, како у величанственима цртама, он то представља, овом пригодом говорећи: „Од куда бих могао узети силу, да опишем срећу тога брака: кога закључава црква, укрјепљава приношење, запечаћава благослов, Анђели засвједочавају и Отац утврђава.“ Очевидно је, да су такве црте, особитога и високога значаја тако, да наравно, у нацртаноме овде вјенчању дају нам виђети, да оно није само прости објед црквени, него тајинствено-благодатно свештенодјеиство, којим брачници добивају благослов и особиту благодат Божију.

Међу тијем на другоме мјесту сам Тертулијан потврђава, кад брак успоставља са другима тајнама, као: крштењем, миропомазањем и причешћем, говорећи: „Ђаво се стара, да изопачи истину, подржава у безбожничкијема мистерјама чак и самијема Божанственијема тајнама; он и крети неке своје посљедоватеље, обећавајући им очишћење грјехова, кроз бању (крштења), и своје војнике посље запечаћава на чело, и свечано свршава приношење хлеба... И најпосље поставља врховнога жреца при вјенчању.“

Из тога види се и то, да је свештенодјеиство брака, као и других тајанства бивало свршавано њским другим, као Епископима или њиховим одобрјењем презвитерима.

Климент Александрински е погледом на лажна гностичка учења о грјеховности брачни-

јех свеза, готово искључително бави се разјасњавањем високога значења светиње хришћанскога брака, из чега наравно предпоставља се, да је у цркви постојало особито свештенодјеиство, кроз које се брачницима саопћавала благодат те светиње. Тако дотичући се првога брака, кога је особито и поштовао идеалним хришћанским браком, који саодговара свези Христа јединога жениха с црквом једином невјестом. Поред овога он ни други брак није сматрао за грјех. Ево његових ријечих: „Брак је прва свеза мужа и жене по за-

ради рађања законите дјеце. Ако је по закону свршени брак грјех, онда не знам, шта могао рећи, ако не, да је заповјед Божија грјех, а од тога Боже ме сачувај! — Брак је свет, онда је и брак свет. По томе Апостол и односи ово тајинство ка христу и к цркви. Из погледа на ово, брак се мора чувати од свега, што је нечисто, као освећени предмет.

Ту мисао о светости брака, која је добивена у освећењу, тако јасно представља на другоме мјесту. Ће с погледом на своје противнике, који су се усиљавали бацити сјенку нечистоће на брак, између осталога говори следеће: „каким начином не би били нечисти, они, који плотско спошење мужа и жене називају нечистијем, а међу тијем сами су примили свој састав (живот) од таквога спошења? Напротив, код онијех, који су освећени, свето је — ја мислим — и сјеме њихово. Код

нас осветити се има, не само дух, него и поведење, и живот и тијело; јер на таквоме темељу апостол говори, да се освећава жена с мужем, или муж са женом.“ (I. Кор. 7, 14).

Међу тијем код Климента има премда по све и неопредјелена напомена и на то, да се освећење брачнога савеза и чадорођја добивало од њекојега свештенодјелственога црквенога акта. Тако објасњавајући ријечи Христове: „Идџе еста два или трие собрани во имя Мое, ту есмь посредѣ их.“ (Мат. 18, 20.) гле што он између другога о овоме говори: „Ко су ти двојца или тројица сабрани у име Христово,

по сриједи коих је **НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА** **CRNE GORE** **ЂУРЂЕ** **CRNOJEVIC** називали он тројицу, а који жену и дијете, у колико Бог сајединјава жену с мужем?“ При томе објасњењу наравно намеће се мисао: не представљали Климент овде мужа и жену, који долазе у цркву са жељом и надом, да би у име Христово добили благослов Божији, ради укријепљења брачне им везе и рађања дјеце? Осим тога изобичавајући гностике, који говоре, да је брак безчество и гријех, он вели: „Будући, да је гријех (тљније) гњилост, по томе то неможе имати обћења (с нетљниемъ) с нетљилошћу, које је праведност. Да би, онако, како ваља, разумјели његове ријечи, потребно је узети у обзир, да наравом „нетљније“ Климент свагда је имао обичај означавати причешће, које у себи садржи храну нетљења. По овоме мисао његових ријечих, бива

овакви: Кад би брак био гријех, не би се свршавао с литургијом, и брачници не би се причешћивали тијелом и крвљу Христовом, као што се то чињело у древности, што се види из многогијех свједочанстава отаца.

Иза Климента Александријскога и Ориген се занима објасњавањем и опредјелењем наравственога значаја брака, побијајући лажна о њему учења јеретика, чиме у колико се дотицао његове спољашње црквено-богослужбене стране, која му саопћава карактер светости и наравствености, представљао га је свагда, као тајвину тајну. Узвишавајући његов личнијем животом дјелство, као што саодговарајућу потребност, савдане по образу и подобију Божијем човјечије природе, као нешто, што јој олакшава могућност, да достигне наравствено савршенство, Ориген са особитијем уважењем односио се и ка брачној самијем Богом установљеној жизни, чим свакојако побијао је оне, „који су запрећавали ступање у брак и под тијем предлогом као, да је безбрачније полезно, принуђивали су друге к неумјереној чистоти.“ Само к другоме браку. Он се односио са много мањим уважењем, изражавајући у овоме смислу, не само своје лично, него опће дрвено-црквено мишљење. Но поред свега тога, он је опет сасвијем далеко стојао од заблудне мисли, као, да другобрачници не могу бити спашени, те је напротив рјешитељно тврдио, да ће они бити спашени у име

Господа Иеуса Христа: но да само по његовоме мишљењу: „неће се увјенчати, и неће имати учешћа у царству Божијему, на примјер у толико, у колико у видљивој цркви за пријем црквенијех дужности, препоном су не само блуду, него и другом браку, и то у смислу у колико Епископ, ни презвитер ни дјакоп не могу бити двобрачници.“

О брачноме свештенодјелству, којијем се брачницима подаје особита благодат Божија, Ориген, као што се може мислити, казује на сљедећему мјесту ће тичући се тога, да сам Бог брачнике сачетава, и њихову свезу неразрупином прави, сво што говори: „Бог је тај који је сачетао двоје у једно, а у колико је сачетао једно, то у силу тога, међу Богом сачетанима присуствује даровање.“ То даровање, поставља се овде у ред с тијем даром, који је по ријечима Оригеновима, „дат био Богом“, онима који су себе обрицали на безбрачје, „по молитвама“ — као што се има мислити — „црковнима.“ У потврђењу овога може служити то, што су у древности посвећене у Монашество постављали у ред чак међу црквенима тајнама. Из овога изводи се закључење, да и то даровање благодати, које се преподавало брачницима, саобћавало им се у цркви, по молитвама св. цркве.

Свети Зенон веронски (ок. 260. год.) то црковно свештенодјелство, које кроз супружничку љубав сачетава двоје у плот

једину, управо називље „достојанственим тајинством.“

Међу тијем ваља примјетити, да се овакви поглед, како на исходећу од цркве светињу и нераздваиват брака, тако и на преимућство безбрачија, и првога брака пред другим, које смо ми код појединијех пастира и списатеља у њиховима наредбама, а чак и у правилима апостолским јасно напечатано находили, у главном односи, на свештенослужитељске особе, које су дужне у свему непоричношћу својега живота другима за примјер и углед служити. Тако у наредбама апостолским читамо: „Епископа, презвитера и дјакона имају се постављати једнобрачни, на живе им или умрле биле њихове жене. Но после рукоположења није им дозвољено брак, кад би били необжењени; нити сачетавати се с другима, кад би им жене умрле. — Они су се дужни задовољити с оном женом, коју су имали, кад су се рукоположили. Наредбујемо такође, да једнобрачни буду служитељи: пјевци, чтеци и привратници. Буду ли они ступили у клир пређе женидбе, то дозвољавамо им, да се могу женити ако желе, како би избјегли од погрешака и осуда. Но ниједном између клира, не дозвољавамо држати, ни слушкињу, ни блудницу, ни удовицу, ни отметницу, као што то и закон говори.“ (Лев. 21, 7. 14.) У петоме апостолскоме правилу говори се: Свештенослужитељи нека не изгоне жене своје, под-

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

изговором благочестија. Ако који оћера жену, нека буде отлучен од опћења црквенога, а ако остана упоран нека буде извржен од чина свештеничкога.

У 26. и 51. правилу ап. наређено је сљедеће: „Наређујемо, да између онијех, који су ступили у клир пређе брака, ако желе могу ступити у брак једни само чтеци и пјевци; а ако се ко из свештенога чина буде удаљавао од брака, меса и вина, не ради подвига уздржавања, но због гнушања, заборавајући, да је све врло добро: такви или нека се поправи, или нека се извргне од свештенога чина, и одбаца од цркве. — Тако и свјетовњак.“

Из оваквијех наредби јасно се види, да брак у древној цркви, не само није био сматран укорним, но напротив био је поштован и могао се саглашавати са звањем и службом свештеничком тако, да особама, које су у брак ступиле пређе пријема свештеничкога чина, не само, да се дозвољавало саживе са својима женама и по пријему овога чина; но напротив управо и забрањивало се да их остављају под пријетњом строге одговорности, а особито кад се то хтјело учинити с презрителним погледом на брак. С друге пак стране види се и то, да је таквијем преимућственим уважењем у цркви држан особито први брак тако, да се ступање на свештенослужитељске дужности допуштало само првобрачницима у стројој смислу ове ријечи т. ј. допуштало

се само онијема, који су се женили првијем браком, са женскињом, којој би то био први брак. По томе онај, који се ожени као удовац или се ожени са удовицом, већ није могао ступити у клир. Осим тога видимо овде и то, да се у древној цркви безбрачије, само ако је оно било проникнуто истиним духом подвижништва поштовало више и самога једнобрачија, и усљед тога, таква врста безбрачја, вјероватно, по све радо примала се на свештеничке дужности. Но тијем ништа мање, при ступању на ове дужности, безбрачност, као неопходан услов никако се није занемаривала, наго се то остављало на слободну вољу и ријешање свакојега члана клира и пред ступањем на означене дужности, обично напомињало, да се не смједе ступити у брак, ако желе, а ако то не би желели, треба да знаду, да су за свагда обвезани свето чувати свој објет дјевства, под пријетњом, у противном случају строге одговорности пред судом цркве.

Најпосље на основу вишеизложенијех апостолскијех наредба и правила, ми смо дужни казати, да древна црква у својима законима излажући свој извјесни поглед у смислу брака, показала је јасно, да она на брачна дјела својијех чланова није гледала, као на нешто туђе јој, него их је на против држала, да допуно принадлеже њеној власти, које је свагда пажљиво чувала и набљудавала.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
DURĐE
CRNOJEVIĆ

ОРИСИ ХРИШЋАНСКОГА ЖИВОТА

од Епископа Висариона.

(Членици за народ)

с рускога превода Х.

Многодјетност и бездјетност.

По учењу слова божијега, рађање дјете и многодјетност јест благослов божији и срећа родитељска. „Ево напљедства од Господа, вели Псалмопјевац, — дјетица, пород је дар од Њега (Бога.) Што су стријеле у руци јакоме, то су — синови млади. Благо по звјезку, који је с њима напунио ту свој!“ (То јест, код кога је кућа пуна дјете) (Пс. 126, 3. 4. 5.) На другом мјесту Псалмопјевац говори: „Њена је твоја као родна лоза, усред дома твојега; синови твоји као гране маслинове (плодни) око стола твојега. Тако ће бити благословен човек, који се воји Господа. Видјећеш синове у синовима својим.“ (Псал. 127, 34.6.) „Вијенац су старцима унуци“ говори Соломон. (Приче 17.6.) Благослов у многој дјети у древности се особито високо цијенио, те су неплодност супруга сматрали за велику несрећу, и неплодни супрузи били су у опће презирани (Бит. 16.2; 30.1; 1 Цар. 1.6 и даље. Ис. 47.9. Ос. 9.14; Лука: 1. 25.)

На жалост, данас не цијене сви божији благослов, који се открива у рађању дјете. Има отаца и матера, који не само не благосиљају и не захваљују Господу, који им даде дјецу и унуке, по-

каткад роптају за то на Бога, туже и жале на то, што имају много дјете, често своју зловољу освећују на њима и желе им смрти. Таковијех незадовољвијех са многом дјецом родитеља налази се понајвише међу људима сиромашнима, који нијесу у стању издржавати велику породицу, нити дати дјети прилично васпитање и намјестити их. Но налазимо често и такијех родитеља и то међу онијем људима, који нијесу по положају и средствима за живот, него у љубави према дјети, сиромашни, који су тужни и незадовољни са многом дјецом само за то, што желе да живе само на своје злоство и, видећи у дјети саву злосту о њима у туђе, најмљене руке. Не треба ни говорити, како се бијено, како у највишем степеном често поступају такови родитељи. Они се немогу ничим оправдати, стога што је Господ, давши им многу дјецу, дао и многа средства за то, да им она не буду на терет.

Не само богати, но и сиромашни не поступају похвално, кад се жале на то, што имају много дјете, и што своју зловољу сваљују на њих. Прво, они треба да знаду, да својим роптањем и зловољом вријеђају Бога, и не цијене благослова и милости његове, која се открива у многој дјети. Родитељи не треба да заборављају, да су они оруђа силе творчеве, која од њихове крви произвађа њима подобна лица да су они напљедници оног великог благослова, који је изречен првим људима:

»И благослови их Бог, говорећи: рађајте се и множите се и попуните земљу« (Бит. 1.28.) Је ли могуће не цијенити такав благослов? — Сиромашни људи треба да се тјешу у својој сиротињи још и тајем, да је Господ изволио свој благослов кроз њих остваравати.

Друго, родитељи, који роптају и жадају се на то, што имају много дјеце, показују се у вишем степену неправедни према дјечи. Јесу ли дјеца крива, што су се родила на свијет божији? Зар је живот, што су га рођењем добила, пријеступ? Како жалосно мора бити за дјецу, кад поступају с њима тако, као да су она, добивши живот, учинила какав пријеступ! Но таквово посудање, тога, што је неправедно, може одредити и наравствености дјете. Таковом добру, у самој ствари, можемо се надати од дјеце, која, не знајући да су крива, често виде да су родитељи незадовољни с њима, трпе од њих пријекоре, цевке, клетве! Такови одношаји родитеља према дјечи само раздражују дјецу, гоне из њихова срца љубав према родитељима, уче их лукавству, лажни, непокорности и неуважавању родитеља, у којима виде она најближе своје непријатеље.

Но, вријеђајући и оштеђујући морално дјецу роптањем и зловољом против њих, родитељи незадовољни многодјетношћу, показују се врло неразумни према самим себи. Узмимо, да је велика породица — на терет сиромашним људима, који немају довољнијех средстава, да отхране, васпитају

и намјесте дјецу своју. Но за што да се повећава тај терет зловољом и роптањем на дјецу? Мучне околности постају још мучније, кад губимо присуство духа, престајемо владати собом, и то хрђаво расположење духа, у коме се сами налазимо, распростиремо и на оне, који нас окружују.

Не, — не треба да су зловољни и да роптају родитељи, оптерећени великом породицом, већ нека се одушевљавају падом на промисао божији и на њега полагају тугу своју. Онај, који даје врапићима храну, који вичу к њему (Пс. 146, 9.) неће оставити без свје благе бриге ни разумне и немогајуће своје, ако се обрате к њему с љубављу и молитвом. Господ, кад је дао родитељима много дјеце, даје и средство за храну, издржавање и уређење њихова благостања, ако само родитељи затраже његове помоћи и заступства. На жалост, тешке околности, како и у другим дјелима, тако и овдје, мјесто да нас обраћају к Богу, побуђују у нама само лијеност и пита више очајање. Ми смо готови да мислимо, да је Господ заборавио на нас, и прибјегавамо сваком другом средству да се избавимо од крајности, само не к Богу. Је ли какво чудо послје тога, ако Господ, који је увијек готов пружити помоћ онима, који к њему прибјегавају у нужди, одвраћа своје лице од онијех, који сами заборављају на њега, не откривају пред њим своје туге?

С падом на оца небезбједно морају родитељи, оптерећени многобројном породицом, спојити не-

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ЂУРЂЕ
CRNOJEVIĆ

уморну ревност, да добро уреде благостање своје породице властитијем трудовима и напрезањима. Они могу бити увјерени, да њихови трудови и напрезања, уз наду на Бога, неће остати без награде. За не малу награду морају они сматрати љубав дјецe према себи. Она не може да се не појави код дјецe, кад они виде, како се родитељи брину за њих. А гдје влада љубав, тамо је лакше сносити тугу и оскудицу. Налазећи љубави код дјецe, за коју се брину, многодјетни родитељи не могу, а да се уз то не утјеше надом, да ће с временом, под старост, они сами наћи у дјеци брижљиве старатеље и хранитеље своје. Осим ове материјалне услуге, праведно се могу надати од своје дјецe и духовне помоћи. Свако ко има више дјеце, немогуће је молитвеника за њих пред Богом. У св. Писму речено је: „жена ће се спасти рађањем дјецe“ (то јест, жени ће се уписати пред Богом у заслугу рађање дјецe.) У ком случају? „Ако дјецa остану,“ — вели се даље. — у вјери и љубави и у светињи с поштовањем.“ (Тим. 2. 15.) Дакле, матере многобројне дјецe не треба да се туже и роптају, већ да се радују и благодаре Господу, што им је у рађању дјецe пружена прилика да уреде своје спасење; јер, руководећи дјецу к вјечному спасењу, вјежбајући их у подвизима вјере, љубави и светости с поштењем, они кроз то спремају сами себи спасење. Само се по себи разумије, да оно, што је речено за матере, односи се и на оцеве,

ако они дијеле с њима бригу о васпитању дјецe у духу хришћанске побожности.

Кад смо рекли како неопростиво поступају родитељи, кад роптају на многодјетност, да су незадовољни тијем, што имају много дјецe, што им је тешко издржавати и васпитавати их, често своју зловољу сваљују на њих и желе им смрти, — сад сврагимо пажњу читатеља на другу, противну појаву. Људи бивају незадовољни, кад им Бог даде много дјецe; а људи бивају незадовољни, кад их Бог или лишава дјецe, или никако не даје; једни су жалостиви, због многе дјецe, други због бездјетности. Међутијем, појавило се, зашто се може бити жалостан због бездјетности. Понекади цијељ брака јест рађање дјецe, али цијељ брака јест и распростирање човјештва. Цијељ ту осветио је и благословио Господ још у рају, кад је установио брак. „Но, види се, да ми не стојимо у милости божијој, ако нас Господ лишава или нам не даје дјецe; — говоре за се многи бездјетни супрузи, — види се, да смо разгњевили Господа.“ Помисао, да су лишени благослова божијега, тешка је за њих и рађа у њима жалост, сјету, а каткад и роптање на своју судбину. — Дјецa задају много бриге и немира родитељима, — то је истина; но она им доноси и много задовољства својом љубављу, наивношћу, простотом, искреношћу, добродушношћу, брбљањем. Сва та дјечија својства не занимају увијек људе стране, али увијек

тјеше родитеље, а због срдачне одакости према дједи, коју (оданост) им је сама природа у срце усадила. — Но не само задовољство, већ уједно и морално добро налази се у тој оданости. Она учи супруге поштовати домаћи живот, чини их равнодушнима према друштвенијем забавама, избавља им срце њихово од окорјелости и егоизма. Доста је да учинимо мало сравнење супруга, који имају дјеце, са супрузима бездјетинима, да се увјеримо, да је положај првијех у моралном погледу много угоднији, него — пошљедњијех. — Сама љубав супруга може наћи у дједи за себе више хране. Дјеца, као предмет заједничке оданости родитељске, уједно су снажна карика која спаја супруге. Бог бездјетнијех супруга може се међусобно љубав подржавати личном заслугом друга према другу; но те заслуге нијесу увијек непромјенљиве, особито физичке; рађање дјеце, живљење с њима, пружа супрузима нове побуде за међусобну приврженост, — тако рећи, обнављају је. — Живот без дјеце неугодан је и за то још, што наводе на супруге мрачне мисли у погледу њихове будућности. Они, који имају дјеце, тјеше себе надом, да ће под старост видјети у њима своју потпору, хранитеље, бранитеље, а послје смрти напљеднике својега доброга имена и материјалнога имућа. За бездјетне супруге не постоји таква утјеха. Мисао, да ће у старости зависити од туђих људи, или макар и од сродника, који ипак не могу замијенити рођенога сина, или кћери, и да не-

мају правијех напљедника, — та мисао често трује срећу супруга и извор је не малијех немира и огорчења.

Није могуће, дакле, не сажалевати бездјетне родитеље. Једни између њих имаћаху дјеце, али су их изгубили, други никако не имаше среће, да их имају. Рецимо нешто на утјеху једнијех и другијех.

Што је дијете причињало родитељима већу радост и утјеху, тим се тужније осјећа у срцу њихову губитак његов, тим живље осјећају они своју самоћу. Неумитна рука смрти, тога немилосрдног поштована, не даде да расте младом гранчица међу старим дрветом, у корјену га је подсјекла. Шта ли кажемо за утјеху људима, који претрпеше тај губитак? Чиме да утјешимо биједну матер, која без горких суза не може ни споменути имена својега малише, његова разума, његова тепања и т. д.? Веле: „вријеме је — најбољи утјешитељ; нема те жалости, које не би вријеме изгладило.“ То није истина. Као што није увијек безопасно запустити физичку болест и чекати, да ју вријеме излијечи, исто тако није безопасно оставити времену, да лијечи и душевну жалост. Прије него што вријеме донесе ту утјеху, она може сломити и најјачу душу, претворити у непрестано тужно, мрачно расположење, па и у очајање. — Вјера је обилни и вијерни извор утјехе у свакој тузи. Много је боље црпи утјеху са тога извора, него ослонити се на вријеме. Један свештеник имао је

једном приликом да тјешу матер у њезиној силној жалости због преране смрти њезинога једишчета. Искрено осјећајући њезину тугу, служитељ божији молио се с њом, приводио јој изреке слова божијега, и на сваки начин старао се, да јој улије покорност према вољи божијој; но све без успјеха. Најпослије приповједи јој причу о неком човјеку, који је имао велико стадо. Он је имао много дјецe и једно од њих умрије. Отац је био неутјешив. Преминули син бијаше му милији од све друге дјецe. И гле, једанпут му дође један странац, изгледа озбиљна и достојанствена, и одведе га у поље. Овај пђаше за њим, не знајући, што ће се отуда излећи. Путем не проговори странац ни једне ријечи, док не дођоше до једног стада оваца, које је било сасвим сивога оца. Кад дођоше до стада, рече му странац: „кад би ти стао бирати између јагањаца овога стада за твој стол, ти би, без сумње, имао право изабрати најбоље јагње. И нико не би се усудуо роптати на тебе, јер је стадо — твоје, а ти си — његов господар. А за што ти сам ропташ и тужиш, кад је добри Пастир разумнијех оваца, Господ Исусе Христос, узео једну између њих, коју си ти за њега васпитавао и коју је он нашао за достојну лика изабраних у царству небеском?“ Рекавши те ријечи, странца не стаде, но срце биједнога оца испуни се утјехом. — У ријечима овога странца налази се утјеха за све, којима је прерана смрт одузела добру дјецу. Њих је узео к себи на небо добри

пастир, Господ Исусе Христос. Он је љубио дјецу у вријеме својега земаљскога живота и онима, који не доуштаху дјецу да приступе к њему, говорио је с негодовањем: „оставите дѣтей приступити ко мнѣ, и не браните им: таиѣхъ во есть царстѣе Божіе.“ (Мар. 10. 14). Нека се сјете овијех ријечи Исуса Христа они, који туже неутјешиво за умрлом дјецом: у тима ријечима садржи се за њих и благи укор за неразумну сјету за дјецом, која одоше к њему, а уједно и утјеха, јер су њихова дјела дошла већ у обећано им царство небесно. Вијерни треба ићи да се радује, што су му дјеца у блаженом стању на небу, а не да туже.

Наведимо још једну сличну приповијетку на утјеху родитељима, који туже због смрти своје дјецe. Један побожни отац имао је два сина, прекрасна младића, васпитана у страху божијем, радост оца и матере. Отац је отпутавао далеко од куће. За његова отсуства, некако баш пред његовијем повратком, умријеше оба сина. Мати, жена богобојажљива и искорна вољи божијој, нареди да се мртваци окупају, однесу у посебну собу и покрију бијелијем покровом. Врати се отац, поздравив се с њом, и прво му питање би: гдје су синови? Мати рече: прије, него што ти одговорим на твоје питање, желим да ти саопћим њешто важно и да ставим на тебе самога једно питање. „Један богати човјек, спремајући се на пут, предао ми је давно на чување благо и казао, да ће га искати од мене

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

DURĐE
CRNOJEVIĆ

назад, кад се врати с пута. У твојем одсуству дошао је он и захтијевао је од мене своје добро. Ја му вратих. Јесам ли добро поступила?“ — „А како би иначе и могла поступити?“ одговори јој муж. „Та ти нијеси крадљивица, да задржиш или загазиш туђу ствар, повјерену теби на чување.“ Саслушавши те ријечи, жена одведе мужа до одра, на коме лежаху тјелеса преминулијех синова, и скиде с њих покров. Дрекну биједни отац: „ах! дјецо моја, радости моја, младости моја у старости! О, ја биједни, самац!“ Тада жена, показујући на покојнике, прекиде га ријечима: „то је благо, које је сам Господ Бог повјерио теби и мени. Он је дошао на њега и узео га к себи. Теби се показало неумјестним моје питање, теби се чинило невјероватним, да би ја могла жалити, што сам повратила власнику његову ствар. А за што ти сам жалиш и горко тужиш, што је Бог узео од нас дјецу, коју нам је он дао?“ Старац се сјети, и премда је тужио за дјецом, али је своју тугу ублажавао смјерном покорношћу према вољи божијој. Исто тако, морају тјешити себе и сви родитељи у сличној жалости. Они не смију заборављати, да су њихова дјеча рођена за Бога и он има на њих највеће право. Он је њихов створитељ; промислитељ. Родитељи су у правом смислу само татори, а дјеча — повјерено њиховој бризи имање. Ако га Бог тражи натраг, нико нема права роптати. На жалост, има на свијету отаца, особито

матера, које, изгубивши дјецу, проводе цио остали свој живот у жалости. Многа, на примјер, мати, особито из вишег слоја, намјести у својој соби слику умрлог сина, не скида с њега очију и живим сјећањем на његов живот, смрт и погреб, непрестано се преза, непрестано трује незацијелену срдачну рану. А то је незнабоштво, а не хришћанство; ту нема хришћанске наде. Ријечи симбола вјере: „*Чаю воскресения мертвыхъ, и жизни будущаго века.*“ — за такве матере — пусти је звук. Вијерни премда и плаче за покојником, али у исто време подиже очи горе, к ономе који живи на небесима, и тјешити се његовим молитвама за умрле. Молитва је стварно средство опћења с Богом а кроз њега и с онима, за које се ми молимо. Изгубивши своје дјеце, вијерни, живог, чувственога опћења са преминулима, вијерни ступа кроз молитву у живо духовно опћење и живи у нади, да ће му Господ дати негда прилику, да опет виде оне, чији растанак они оплакују.

„*О мѣ не рыдайте, паче же самихъ себе согрѣшающихъ плачите всегда, сродники и друзи оумершій зоветь младенець: яко да искуси не возимете мученія.*“ *) Те ријечи црквене пјесме треба да приме к срцу сви родитељи, који оплакују прерану смрт дјече своје. Мјесто да неутјешиво гуже за њима, треба родитељи да испитају сами себе, нема ли на њима штогод, достојно плача п

*) Из опијела младоначкога, 5-та пјесма конока.

туге; треба да су на чисту, неће ли Господ тим тешким губитком, који оплакују, да их опамети, — и треба да моле Господа, да се онај крст, кога им посла, не покаже безкорисним по њих. У самој ствари, равну смрт шиље Бог каткад да казни родитеље због превелике оданости према њима, које прелази у обожавање, а и за то, што су родитељи имали намјеру да васпитавају дјецу не за Бога и славу његову, већ за свијет и суету његову. У тој казни нека виде родитељи и милост господњу према њима, који их позива да признаду своју кривицу и да се покају. — Прераном смрћу дјеце хоће Господ каткад да привуче к вјери и побожности саме родитеље. Кад неће овце да упуцају у њихову пастирицу, онда испуцају у њихове руке јагњенце, и доводе га на најприје. За јагњенцем хити најприје мати, а за њом иде и цијело стадо. На ове упорне овце налик су и многи хришћани. Они не показују да теже к вјечним обитељима у дому оца небеснога, гледају на њих хладко и са неком сумњом. Њихово срце живи на земљи и привезано је за њу. Онда добри пастир Господ Исус Христос узима од њих једно или сву дјецу и носи их под вјечни кров. А пошљедица тога то је, да очеви и матере, данас равнодушни према своме спасењу, управљају своје жеље и срце онамо, камо се преселило од њих дијете, на гробу његову уче се вјеровати, надати и молити се. Примјеру родитеља слиједе и остали, блиски сродници.

Прерана смрт дјеце може бити исто тако дјело особитога милосрђа божијега према њима. Живот њихов могао би бити пуна искушења, саблазни, напасти и туге. Господ је знао то и по милосрђу свом избавио их је од свију тијех опасности, узевши их к себи. Сад они стоје пред лицем божијим и с анђелима поју чисте пјесме хвале и благодарности Господу. Не постоје за њих искушења и саблазни. Њима је тако добро, као ни једному човјеку на земљи. Послије овога, тужити неутјешиво због ране смрти дјеце не би се слагало с љубављу родитељском према њима. Уз то смрт дјеце, кад нам се чини прераном, у самој ствари за њих је благовремена, кад су они и у младости својој довољно сазрјели за царство небесно. Едјекоји доживи дубоку тугу због смрти дјеце, ипак не изгледа да је спреман за вјечност, није још напредовао толико, да се окористи милосрђу господњом, премда је Господ тако дуго чекао од њега плодове покајања. А многи у раној младости показује достојне старачкога узраста плодове побожности и добродјетели. „Иво возрастъ старости, житіе нескверне.“ (Прем. 4. 9.) Украшен таквим животом » скончава въ малѣ исполни лѣта, долга.« Он је успјео рано да угоди Господу, »сега ради пощася изъ среди злукъствія (ст. 13. 14.) Међу тијем, ма какви да су путови промисла божијега у једној смрти дјечијој, родитељи могу бити увјерени, да у сваком случају Господ поступа премудро и милосрдно, па с тога, подобно

Јову, који је лишен дјете и имања морају исповједати: »Господ даде, Господ узме; да је благословено име Господње.« (Јов. 1. 21.) Поковајући се вољи божијој родитељи, који трпе губитак у изгубљеној дјечи, не остају без утјехе ни у садашњем животу. Побожному Јову дао је Господ толико дјете колико је имао и прије. На исти начин може он утјешити и оне родитеље, који, окушавши несрећу Јова, подражавију му у подложности.

Обратимо се к оним супрузима којима Господ никако није дао дјете. Било је вријеме, кад су неплодност супруга сматрали као срамоту и божију казну. Аврам се жали Богу за своју бездјетност. Рахиља одлучно захтијева од свога мужа: „дај ми дјете или ћу умријети. А Јаков се расуди на Рахиљу и рече: зар сам ја Бог, који ти не да порода?“ (Бит. 30. 1—2.) Ана, жена Елкана, тако је тужила због своје бездјетности, да је пред скамијом молила Господа не ријечима већ сузама, да јој дарује сина, и од жалости није ништа јела. За Јелисавету, жену свештеника Захарије, анђео говори, да је прозвана нероткињом (Л. 1. 36,) и сама Јелисавета назива своју неплодност срамотом (ст. 25.) Код народа израиљскога такав поглед на нероткиње имађаше два разлога: један се састојао у томе, што су рађање дјете сматрали главном свједочбом благослова божијега за супрушку сvezу; а други — у обећању, да ће се родити Месија из средине израиљскога народа. Израиљац тјешео се на-

дом, да, ако он сам не доживи да се испуни то обећање, доживиће његова дјеца и потомци. Радост њихову, која их чека, примао је он к срцу, као своју личну радост. Отуда је појмљива његова ватрена жеља, да има дјеце и многобројно потомство. И хришћанин треба да његује ту жељу у нади, да ће његови потомци и сада и у будућности спадати у друштво изабраних. Но данас се у друштву оних, који вјерују у Исуса Христа, не сматра више бездјетност несрећом нити је то срамотно. Највеће благо, које се састоји у једином Богу и његовој благодати, прави хришћанин тако високо цијени, да, имајући то благо, радо подноси губитак свију земаљскијех блага, храбри се, што нема дјете. Љубећи и овима силама своје душе, он предaje његовој вољи и признаје, да је за њега оно најбоље, што је Богу мило. Прави хришћанин радује се, као великој милости божијој, ако има дјете: но он сматра за милост божију и то, ако нема дјете.

На жалост не руководе се сви хришћани тако узвишеним мислима, не подносе храбро сви хришћани своју бездјетност. Она не може данас бити више предметом укора, као у вријеме старозавјетно, али за то даје повода неким гријесима, вриједних укора од којих доба бездјетници највише да се чувају. — Прво, они не треба да роптају на Бога, не треба с изразом незадовољства, и као пријекора говорити му: „заиста, ти нас држиш за недо-

стојне да рађамо, отхрањујемо и васпитавамо дјецу у славу твоју.“ — Не треба тако одлучно судити о путовима божијима. У Бога могу бити и други нама непознати узроци, за што он поступа с нами тако а не иначе. — Друго, бездјетни супрузи не треба да роптају једно на друго, не треба једно пред другим да жали и проклиње дан, кад су склопили брачну свезу, не треба да једно друго кори због бездјетности. Цијел брака не састоји се једино у рађању дјете, већ и у међусобној помоћи у духовним и тјелесним потребама. Твоја жена није ти родила дјете, за то је она најбоља твоја савјетница, утјешитељица, сатрудница у стварима свјетским, помоћница у дјелу душевном спасења. То је награда за рађање дјете. Ако вам је теško и тужно немојте дјете, за што да увеличавате ту жалост роптањем, зловољом једнога на друго, зашто у вашем врту, гдје нема тих прекраснијех цвјетића, да расте још трње? Уз то не треба заборављати, да се дјецца, коју ми тако ватрено желимо каткад рађају само на жалост оцу и матери. „*Душе оумрети вовсе бездѣтныма, нежели имѣти дѣтей нечестивымъ — вели Премудри (Сир. 16. 4)* — Треће нека вас, не смуђује помисао, да ће ваше име и спомен нашега имена умријети на земљи. Трудите се, да се својим животом удостојите код Бога такве милости, да би оно било написано на небесима. — Четврто не гледајте по пријеко на своју браћу и сестре и на друге најближе сроднике, којима,

ако умрете бездјетни, може допасти ваше имање — Није стало толико до нашљедника, колико до тога како ће употријевити нашљедство. Догађа се, и врло често, да рођена дјецца неразумно расипају нашљедство, док у рукама неправих нашљедника употребљује се она на корист своју и својих ближњих. Желите дакле не толико, да имате непосредних нашљедника, колико да ваши нашљедници буду зуди поуздани, и захвалите Богу, ако таковима могу бити и нерођена дјецца вања. — Историја нам износи доста примјера, да бездјетност и нестрпљива жеља имати нашљедника бијаше често узроком њихових развода. Но ма како је привидно добра у овом случају цијел развода, ова не осветљава незаконитога сретства. Што је Бог изгавио, човјек не треба да раставља. Боље је сасвијем не имати нашљедника, него их имати усупрот вољи и благослову божијем.

Неки бездјетни супрузи боје се усамљене и без помоћи старости. Истина, међу дјецом и унуцима човјек као да се повраћа доби своје младости. Он окружен младиком, сам се подмлађује. Са снјегом на глави стоји он у сред свјеже зелени. Бездјетници немају таковога прољећа. Под старост боје се они обично да ће остати без помоћи, или ће зависити од туђе помоћи, која није увијек поуздана и искрена. Страни људи, може бити због нашљедства, опколиће их изнемогле на одру, и равнодушна рука затвориће им очи. Но да не будете усамљени и без по-

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

DURĐE
CRNOJEVIĆ

моћи под старост, зашто не би, у славу божију примили на себе бригу за туђу дјецу, као за своју рођену? Нека бездјетни супрузи у самој бездјетности виде промисао божији, који им показује, да употребе дата им средства на службу других. Нека ону љубав, којом би хтјели љубити рођену дјецу, пренесу они на друге. А у цркви божијој, у друштву онијех, што вјерују у Исуса Христа, и не треба да буде странац; сви се морају понашати једни према другима као према рођеном за то, што су сва дјеча божија у Исусу Христу, сви имају једнога оца у Богу, сви се од једнога тијела и крви причешћују, и тиме постају као једно тело, сви су чланови једнога тијела, кога је глава Христос. По снази те духовне свезе, бездјетни супрузи морају гојити искрену љубав према свој хришћанској дјечи својих сродника, пријатеља и знацаца. Нека се они моле с туђом дјецом и поштравају их на молитву, нека помажу њиховијем родитељима у назору над њима у васпитању, у осигурању њихове будућности. Код кога виде дјеча очинско или материнско расположење према себи, онога ће и она завољети искреном љубављу, тјешити их у њиховој самоћи и старости. Зар је мало на свијету, и још близу нас, сирота, па још без оца и мајке? Ко је највише обвезан, да се за њих брине? Они који немају своје дјеце. У једној кући нема дјеце, у другој родитеља. Зар није ту воља божија, да би се недостатак једнога дома надо-

мјестио оним, што има у другом дому? Но ако се бездјетни људи приме бриге за туђу сироту, вјерујте, они не ће у старости жалити на самоћу. Из искуства је познато, да нико тако не цијени добротинства, као сироте, кад им добри људи замјењују оца или матер. Потребно је, у осталом, примјетити овдје бездјетнијем супрузима, ако они заиста пеће да се приме васпитања туђе дјече, онда морају претпоставити малољетну дјецу одраселима; васпитавати прве и приучити их себи много је лакше, него пошљедње. — Неки родитељи, и то не у младости, већ прелијећујући се старости, очекују да им Бог благословити даје једног дјецом, и због те наде не имају туђе дјеце на своју бригу. Нема сумње, да Бог може пошљедити њихову наду, али он је милостив према онима, који су сами милостиви према другима. И сами трошкови за туђу дјецу вратиће им се у изобиљу, ако роде дјецу. Једно духовно лице имало је прилику да чује од једне бездјетне старице ову жалбу: „кад смо већ остарали, ја и покојни мој муж намислисмо, да узмемо к себи какову сироту, али пожалисмо, што смо се тога касно сјетили. Узети дјете мало под своје, не одлучисмо се, јер смо већ за то престари. Но примисмо дјечака; али се на жалост увјерисмо, да нас он не воли искрено, — њему је милије наше напљедство него ми стари.“ Да! добро дјело не треба никада одлагати већ због тога, што то

одлагање може нама самима шко-
дити.

Бог утјехе и благодати да
дарује бездјетним супрузима утје-
ху и радост макар и у туђој
дјаци да обрати срца пошљедњих
к првима; а оне, који имају дје-
це, да их сачува од несретне суд-
бине онијех, који ће на дан стра-
шнога суда вапити: *»блажени не-
плоды, и оутробы, яже не родиши,
и сосцы иже не доиша“* (Л. 23. 29.)

РИЈЕЧ ПРИ СВЕТКОВИНИ 400- ГОДИШЊИЦЕ ПРВЕ СРПСКЕ ШТАМПАРИЈЕ НА ОБОДУ. *)

Од

Сергија Шакраћ Николић
патр. синџела и уредника „Српског Сиона.“

Побожни Хришћани дошли браћо!

Чекао сам, да дођем на Обод —
град, па да као српски калуђер, као
потомак и прејемник првог српског
штампара калуђера Макарија прозбо-
рим ријеч у славу Божију и у помен
оних честитих српских калуђера, који
су се свом снагом трудили и свом
душом ревновали око развика пра-
вославне српске просвјете и културе.
Кад славимо ову свијетлу и величанствену
славу и прославу 400-годишњице
од оснивања прве српске штампарије
и кад као првог српског штампара
помињемо смиренога калуђера Мака-
рија, онда мислим је право и упут-
но, да се не само око господских
гостинских трпеза, већ и у цркви
код часне трпезе господње, у дому
божијем, са светог проповједничког
мјеста чује некоја ријеч славе и ува-
жења, ријеч хвале и поштовања пре-

*) Ова ријеч због кратког времена и
преиначеног програма свечаности, није могла
бити изговорена на Ободу — за то је овдје
доносимо.

ма оним честитим српским калуђери-
ма, који су и прву српску штампари-
ју као и многе друге корисне и по-
требне културне установе установили
и у народу нашем одомаћили — прво
у славу Божију, па онда у славу
народа, прво за црквену потребу, па
онда за потребу и корист опште на-
родне образованости и културе.

Старија повјесница нашега наро-
да казује нам, да су поред свијетлих и
знаменитих наших народних владала-
ца, српски калуђери највише радили
и урадили у интересу народног оп-
станка, у интересу одржавања народ-
не свјести у интересу учвршћења одр-
жања и развика нашег лијепог пра-
вославља, а нарочито у интересу
унапређења и развијања црквене и
српске народне просвете и културе.

Од времена највећег српског
светитеља Саве па готово
до нововијих времена наша — тако
и сад — једина културно просвјет-
на огњишта били су наши српски
монашавни манастири — а у њима
наши српски калуђери били су нај-
важнији стубови свеог нашег право-
славља најодушевљенији заточници
слободе народне, поуздани носиоци
и највјернији тумачи здраве народне
мисли, најревностнији шириоци српске
просвјете и најемјелији пионери сваке
напредне и корисне културне радње.
Калуђери су нам кроз вјекове били
и учитељи и просвјетитељи и министри
и дипломати и писци и књижевници
и штампари и издавачи и сликари и
типари — једном ријечју, уз велике
и славне наше владаре, српски ка-
луђери били су најважнији фактори у
одржању и развiku народне образо-
ваности и културе

Иза Св. Саве који је својим
културно просвјетним радом створио
српску цркву, учврстио православље
и ударио чврсти и поуздани темељ
црквеној књижевности и цјелокупној
народној образованости и култури —
ређају се имена мал да не све самих
калуђера, писаца и књижевника наших,
учитеља и просвјетитеља, писаца жи-

тија светих и књига цароставних и староставних — тих најдрагоцјенијих споменика наше народне књижевности. Цијелу ту старију српску књижевност његују и развијају са малим изузетцима све сами црквени људикалуђери и свештеници — а његују је и развијају у првом реду у славу Божију и за црквену па тек онда за општу народну потребу. У то вријеме манастири представљају данашње академије, а калуђери данашња учена друштва.

И то је тако баш чак и онда, када су српским земљама владали самостални моћни и славни српски владаци. А шта су били наши манастири и ко су били наши српски калуђери у она мучна тешка и кобна времена, када се после пропасти самосталне српске државе на живот и на смрт борило, радило и у души збело и страховало, да нам свијећа народног нам живота не угасне. **NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE ĐURĐEVIĆ** **CRNOJEVIĆ**

Манастири су нам били најбољи борби против разних нам непријатеља наши најјачи и најпостојанији градови — а калуђери су нам били наши анђели хранитељи, који су нам молитвом на уснама, крстом у руци, и пламеним одушевљењем чистог српског родољубља у души — тако рећи живот одржали. Да не бјеше у та мучна и тешка времена српских манастира и побожних, родољубивих и вриједних српских калуђера — можда би за навијек умукла у српској цркви и српском народу она дивна и красна пјесма светосавска, па можда би и све наше лијепо и красно српско правослање коначно пропало, па би онда и свијест народна — без ослонца на вјеру православну — можда са свим оронила и посрнула, те би се у брзо онда и свијећа народног живота морала угасити.

Да се то не збуде са народом, поревноваше апостолском ревносту многи одабрани синови народни, али стално и највише у тој ревности истрајаше српски калуђери. На утјеху

патничкоме Србину они су чували оне свете од славних српских краљева и царева дивно саздане свете задужбине, кријепили су народ вјерском и народном свијешћу, писали су књиге за црквену и народну потребу, по могућству учили су Српчад основу ћириловског и пјесми светосавској, молитвом су патнички народ тјешили, а кад је дошла згодна ора крстом га у руци на отпор позивали — и кад је засијнуо часни крст у једној а устаничка застава у другој калуђерској руци, те се чула ријеч: за крст часни и слободу златну — онда се и сами Бог смиловао на биједни, али честити и племенити српски народ, те је Он помогао, да Србин одапе навали непријатељској те да се и до данас у животу одржи. ¹⁾

Али ни снажна мишица, ни срце јуначко ни бритка сабља ни копље у ратне не би Србина од пропасти сачувало — да се није већ и у оне мучна и чемерне дане латио и културно-просвјетног оружја, којим се и дуго бореди у борби за опетанак свој стварно и правни положај српског народа у времену, када су непрестано заплускивали вали туђинске бјесомучне најезде — изазвао је потребу, а жива потреба створила је факт којему се ми донекле чудити морамо, а тај је да је међу свима словенским народима баш у крви обилно окупани и многоналаћени српски народ основао прву словенску штампарију. А тај факт и ако је нешто чудноват ипак се лако да растумачити — а ево како.

Сви ми знамо и тврдо вјерујемо, да је Србина у сред силних биједа и невоља уз српско јунаштво — једино света вјера православна у животу одржала. Управо и српско јунаштво зачело се и гријало, кријепило је и расло, развијало се и цјетало баш на красном дрвету светог православља. Али да се правослање одржи — требало је прибавити средства за одржа-

1) Много су више сабљом у руци помагали мирски свјештеници, који су с народом у непосреднијем додицају били, те с њим и среће и несреће дијелили. Ур.

ње му — да у светим храмовима светосавска дјесма и молитва не умукне — требало је цркви и народу дати у руке црквене богослужабне књиге, у којима су исписане светосавске пјесме и молитве. Али ко да испише и напише толике књиге за све српске цркве и манастире и за све православне Србе. Ко да напише бар толико нових богослужабних књига, колико је старих непријатељска рука сагорјела!?

Ко други — него вриједни и честити српски калуђери, који ноћ у дан претварају те са беспријерним трудом и са нечувеном издржљивошћу капају годинама, док испишу красним словима, а украсе још краснијим иницијалима један потпун октоих, једно цијело јеванђеље или апостол.

Али ко ради тако трудан и велики посао — требао би бар да је миран у својој скривитој ћелији. Но тадашњем српском калуђеру то дано. У сред посла, што га свршило је у славу божију — неспријетно му пали цркву над главом, сабајуће бешчисти му светиње, за које је српски калуђер научно умирати, убија му браћу рођену са којима и за које живи. Па зар су такове прилике подесне — да калуђер ситне књиге пише. Не, у таким приликама, и српски калуђер је устајао на ноге јуначке, бранио је своје светиње и браћу своју — али како је често, врло често имао шта да брани од бијесних непријатељских навала — то правно, мало је доспијевао да се поврати своје свакидашњем послу — мучном и дуготрајном писану богослужабних црквених књига.

Али црква без књига мора пропасти, као што и народ, непријатељем нападнут, мора без јуначке мишице и обране изгинути.

У тој страшној дилеми, српски калуђер стављен је био на муке да бира, шта да прије напусти: ја ли цркву и дивно своје православље — јали народ и рођену браћу своју. У таким приликама није чудо, што су се српски калуђери први међу словен-

ском браћом својом латили и прихватили благодатни изум Јана Кутногорског, насилно прозваног Гутенберга, те га на брзо у српској земљи опробаше и одомаћише. У таким приликама не би чудо било, баш да су српски калуђери и претекли у изуму штампарије Јана Кутногорског. Јер жива потреба изазива и ствара изуме, а за штампање књига баш српски калуђери морали су опажати највеће потребе. Јер лако је било руком писати римском калуђеру и свештенику кад су на својој дому мирни били, али српски калуђер тога мира није имао, нити га је у својим несретним приликама и могао имати.

Ето тако тумачим ја рано сретно оснивање прве српске штампарије на Ободу граду, или на Цетињу. Рекох на Ободу, или на Цетињу, јер није сигурно да ли је прва штампарија српска на Ободу или на Цетињу, баш да није сигурно ни коме приписати та заслуга око оснивања прве српске штампарије, да ли славним српским калуђером или зетским или смиреном калуђером Оцу Макарију. Свакако је ова свијетла и величанствена културна слава — као што сви признајемо — у једној доброј половини слава првог српског штампара калуђера Макарија.

За превелике и неизмјерне заслуге, што но су их српски калуђери српској православној цркви и српском православном народу учинили благодарни народ и црква српска уврстила је неке своје знамените и славне калуђере у ред српских светитеља те нам данас свијетле пред очима светитељским нимбусом увјенчана имена српских просветитеља и научитеља Симеона Мироточивог, Светитеља Саве, Арсенија и Максима а уз њих и имена великих црногорских светитеља Петра и Василија Острошког.

Први српски штампар смирени калуђер Макарије није уврштен међу светитеље али када се данас добротом и мудрим разбором витешкога и за српску народну мисао и културу ватрено одушевљенога свијетлога Ђивана

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
DURĐE
CRNOJEVIĆ

и Господара црногорског Његовог Височанства **Николе I.** слави ово свијетло и значајно славље, данас нам чувство најтоплије благодарности великога уважења и искренога поштовања налаже да се дубоко поклонимо сјени смјернога калуђера Макарија првог српског штампара и сјени осталих његових монашких другова, који су одомаћили штампање књига у српскоме народу — те од њиховога доба ћириловским типовима штампана српска књига лакше брже и боље пољеће и продире у српски свијет — но што су дотле продирале оне калуђер-

ском вриједном руком мучно и тешко писане ријетке и прескупе књиге црквене и књиге цароставне и староставне.

Слава нека је калуђеру Макарију — и слава нека је свијетлом господару Црне Горе што је ову свечану славу приредити изволио, те је њоме прославио и себе и своје претке и Црну Гору и њезине соколове Црногорце.

Слава Макарију — а слава свијетлом Књазу.

Л И С Т А К.

БИЉЕШКЕ ЦРКВЕНЕ

NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE

Храм Свете Тројице у Витасојеви.

Анђелија Мијуриковић приложи једно звоно храму Светога Петра и Павла у Бијелици за душу свога оца попа Лазара.

Маре Перова Сејетлоћа приложи једно звоно храму Рождества Пресвете Богородице у Жупи Добрекој за своју душу.

Опћина Жупа Добрска у Ријечној Нахији набави друго звоно храму Рождества Пресвете Богородице.

Опћина Дреновничка у Цјешивцима набавила је у парохијалној цркви Светога Николе сљедеће ствари: Одежду златоткану, Стихар, Епитрахил, и нарукнице.

Сињанска Опћина у Љешанској Нахији набавила је парохијалној цркви сљедеће утвари црквене: 1 покривач на свет. трпези, 1 покривач на проскомидији, 2 завјесе, 1 стихар, 1 епитрахил, 1 појас, 1 нарукнице, 1 Је-

— Приложници. Војвода Вако Ивановић, покрио је тиглом цркву Дољанску за душу свога брата Јована.

Мушика Машов Ивановић приложи при грађењу цркве Дољанске фиорина а. в. (240) двије стотине и (40) четрдесет за спомен свој и свога сина Алексе.

Ђурђа Симова Ивановића приложи истој цркви фиорина 60. за спомен свој свога мужа и сина.

Бошко Перов Ивановић приложи цркви Дољанској један мали крет са стопицом за спомен своје бабе Јоване.

Туро Ивасов Ивановић са Сјеница платио је мајсторе те су саградиле једну малу црквицу у исто мјесто, за спомен свој и своје жене Велике. Храм је „Покров Пресвете Богородице.“

Стеван Николин Милошевић из Цјешивца приложи једно повеће зво-

ванђеље на маломе колу, 1 апостол, и празничну минеју.

ШКОЛСКЕ БИЉЕШКЕ.

— Неколико тачака из извјештаја земаљске школе у Подгорици, поднесене „Високом државном Савјету на Цетињу“ управитељем речене школе Ф. Јерговићем.

„Ево на измаку трећег мјесеца од отворања ове школе, ова управа најпречом својом дужношћу сматра, да онајприје најоданије благодари Високом Државном Савјету на брижљивом заузимању око овог завода, а за тијем да истом Високом Савјету поднесе слиједећи извјештај о стању школе. До душе мислим да ова управа примјетити, да такве извјештаје пише, но не своју срећу ова управа није могла до сада друго извјештавати, но само о најбољој вољи и прегнућу ученика за науком и радом, а опет пређашњи извјештаји и не би били послје кратког времена иза отворања школе, тако тачни и основани, као овај који се осврће на тромјесечни рад ове школе.

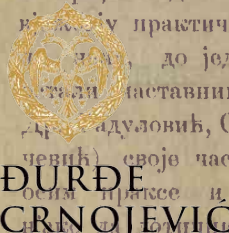
„Прије свега број ђака сваки дан се је уласком изласком појединих ученика непрестано мијењао, док се на послетку није на њих 17 уставио, који и данас редовно ову школу полазе, од којих су 10 о државном, а 7 о свом трошку. Оних 10 државних питомаца јесу из сваке нахије по један, а од оних 7 о свом трошку јесу 3 из Подгорице, 2 из Зете, 2 из Куча.

„Наука у овој школи дијели се на теорију и праксу. За теорију од-

ређена су дневно 4 часа, а за праксу остало слободно вријеме. Међу тим кад приспије какав повећи рад у пољу или винограду, а вријеме је за рад повољно, изоставља се теоричко предавање са свијем, а ученици се само практично поучавају. То је бивало н. пр. с прољећа при вјежбама у резању лозе, кресању воћака, каламљењу воћака, орању и бранању земље, сиђењу дрвади, сијању разног поврћа и пољских усјева, а и сада опет за кратко вријеме вјежбају се ученици по цијели дан онајвише у наврћању воћака на перо (окулирању) и каламљењу лозе у зеленом стању. За цијело то вријеме док се ученици на пољу практично, предавања у школи, до једно у оне дане, кад се предају наставници ове школе (г. г. М. Радичевић, Стефанели и З. Радичевић) своје часове имаду, држе се осим праксе и предавања редовно, а остали наставници у свом предмету поведу ученике изван школе због практичне наставе. Тако је н. пр. г. Стефанели чешће пута изводио ученике, да им на стоци покаже њеке лакше болијести и начин њиховог лијечења, а г. З. Радичевић гојењевилених бубица.

„Пред сваком практичном радњом, протумачи се ученицима, зашто се тај рад врши и како га ваља вршити, а сваке се суботе понавља са ученицима о свему ономе, што се је течајем једне неђеље практично учињело.

„Главна се практична вјежбања састоје ове године у раду око воћака, лоза, пољских и баптиванских усјева, а до године очекује ова управа поуздано, да ће Високи Државни Савјет милостиво одобрити, да ова школа добије и своју стоку, јер без практичне

радње око сточе и сточних производа, остало би учење сточарства, које је за нашу отаџбину једна од најглавнијих грана пољске привреде, за ове ученике мртво слово без икакве користи. За мање практичне радње има ова школа на расположење државни расадник близу цркве од 3 рала земље, а за вјежбе у већем обиму благоволило је *Његово Височанство* наш узвишени *Господар* најмилостивије уступити онолико земље на Крушиној Главици, колико је школи за њене циљеви потребно. Ту су се и. пр. ученици вјежбали у орању и бранању резању лоза и воћака, сађењу американских лоза, а за свагдашње вјежбе служи државни расадник, који се је међу тим већ сада показао доста мален за школске потребе, но **NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE** зимањем г. Министра *Р. Ш. Јовановића* око ове школе, процифрише се тај расадник са околним привојним виноградима већ ове јесени на толико, да неће требати школске радње као до сада дијелити на више страна, но ће тај проширени расадник довољан бити бар за кратко вријеме за све школске вјежбе и опште, а и такав проширени посјед боље ће одговарати једној земљодјелској школи, но овај досадањи.

„Осим изучавања самијех ученика у земљодјелској науци утиче ова школа својим савјетом у питањима пољске привреде и својим науковним средствима такођер корисно и на земљодјелце у овом округу. Тако и. пр. налази се у школској збирци неколико пољопривредних алата и машина, које су за наше околности од велике потребе. При вјежбању са тијема машинама и алатима вазда је присуствовало по неколико мјештана, и толико им се

је наш рад свиђео, да је један земљодјелац од ове управе замолио школску брану, да њом у мјесто првогорском обичном влаком своје поље за сијање уреди. Исто тако шиљу њеки мјештани своју шеницу, да се на школској машини за чишћење шенице (тријер), од врата, кукоља, граорине и т. д. прочисти. Ова је школа надаље понукала и прва отпочела ове године рад око тамањења ескаваца у овој околини, који је Богу хвала данас толико напредовао, да смо од те напасти ове године колико толико сачувани, а иначе ни пера на дрвету од њих остало не би, да се ништа чињело није. На посљетку да наши тежаци добију боље, издашније и успјешније семе, Америјала је ова школа ради потребе у свом пољу двије ране врете руметин, који је већ сада у свом порасту далеко надмашио сваки домаћи руметин, а односно рода, ако напријед ишчисти се осмета, обећаје двоеструко више но што дају домаће врете, а и тај род присијеће већ неколико дана по Петровудну.

„Ове јесени пак добавиће ова управа рану врету шекице, да ако би се нашло таково сјеме, које би прије но домаће зријевало те тако од оне мухе, што га сваке године редовно попије, сачувано било. А таква рана врета шенице била би због тога добра, што би иза ње као пострњак по сигурно овај рани руметин што га сада имамо, добро успјети могао, те тако би земља у једној години двије добре жетве давала. Наравно за то требаће и гноја, а што буде мањкало од животинског, лако ће се накнадити вјештачким гнојем, који је ова управа такођер проба ради добавила.

То је ето у кратком опису до-

садањи рад ове школе, у којему се надамо да ћемо и напријед устрајати. Сметало нас није до сада ништа, јер што је најважније, то нам мањкало није, а то је здравље и добра воља за рад и науку. Ученици су сви без разлике били до сада најбољег здравља, једино сад прије осам дана разболи се државни питомац Станиша Николић из Никшића доста тешко (имаше у себи црва, а чињаше ми се као да је осим тога још која болијест у њему), те с тога га његовим сагласјем послах у пратњи његовог оца дома у Никшић, окле се још повратио није.

„Храна и послуга држ. питомаца доста је добра, што се најбоље по задовољству ученика познати може, а не може рђава ни да буде, пошто је непрестано под надзором државних надзорника.“

„Односно понашања ученика у овим школама није овој управи од државних надзорника жалба стигала, а и у школи и школском здању били су ученици вазда таквог понашања, да се до сада никаква већа казна према њима није морала употребити.“

„Да се на посљетку не отуђе ученици за вријеме свог боравка овђе у светој вјери, полазе редовно сваке неђеље и сваког празника службу бошњу у мјесној цркви у пратњи свог управитеља, а иза те службе поучавају се у школи у закону бошјем.“ —

РАЗНЕ БИЈЕШКЕ.

— Почашџи. — Уредника наше „Просвјете“ г. Јована Сундечића, као бившега почасног члана „Српског ученог друштва“ потврдила је „Српска Краљевска Академија“ такођер за свог „почасног“ члана.

ОТПИСИ И ПОРУКЕ.

— Г. Х. у Заг. — Успјех је постигнут; али није баш онако како смо желели, зато вам и не пишемо још ништа, док боље ствар не разјаснимо код мјеродавног мјеста. — Здравствуйте!

Г. Т. Братићу у Фојни. — Двије свечаности — Гундулићева на наша на Ободу — тако су нас разасуле, да се ни још потпуно сабрали нијесмо, — то је можда узрок, што су се многе штампарске поврјешке увукле у ваш чланак „Црква и позориште“; а има кривице и с ваше стране, што ви несте разгледјетно пишете, особито на некијем мјестима. — Што се пак тиче нашега другога штапања, ниш би вам савет био да одустанете од намјере, алог објави на које ви можда ни помислили нијесте. — Вању смо „Лигу црјева“ надржали, да је до прилике и ми употребимо. — Живите и будите сталом и здраво нам били!

М. Јов. у Б. — Ваше паворне pjesме не можемо ни ми употребити; јер нијесу у програму нашега часописа. — Божица ни срећа вада у помоћи била!

Д. Мир. Бук. у Кол. — Приче ћемо ваше употребити; али pjesме не можемо; јер не смо у програму. Писма не примамо, ако нијесу са свим добре pjesме. — Да сте иш здраво!

Славној Читаоници у Беоан. Круши. — Што сте чекали дослеи, да ни лист одбијете; то је било у реду одма с почетка учинити; а не примити осам свезака на сад стоipro кавати „ије се читаоника предбројила.“ — То баш није у никаквом поштеном реду; него би било у реду платити лист, на га одбити. Тиче се нашег, а нашег обрада;... нама није велике штете; а како је ваши? — то је ваш посао...

 ПРИМЈЕДБА. — Ради малога простора, приморани смо били у свој свесци „ПРОСВЈЕТЕ“, прекратити „ЛИСТАХ“, и шта више изоставити „Народно благо“. — Надамо се пак, да ћемо у будућој свесци са свим на ред доћи. —